

كبيره او صغيره گناهونه

Ketabton.com

ليکوال:
فريد احمد (مبارز)

کتاب پښتنه

د کتاب نوم:	کبیره او صغیره گناھونه
لیکوال:	فرید احمد (مبارز)
کمپوزر:	خپله لیکوال
بیا کتنه:	مولوي حمدالله
بريښنالیک:	Faridahmadmobariz81@gmail.com

دالی

زما محترمو والدینو ته چي زما روزنه او پالنه یې په پوره
مینه کړې ده. علماء کرامو، اُستازانو د علم د لاري لارویانو ته چي تل یې خپل
قلم د اسلام د پرمختگ لپاره جاري ساتلی دی او ټول اُمت مسلمه ته دي دالی وي.

فهرست

مخ	موضوع
۱	کتاب پیژندنه
۲	بسم الله الرحمن الرحيم
۳	دالی
۵	فهرست
۶	سریزه
۷	د کبیره او صغیره گناه تعریف او تشریح
۹	کبیره گناهونه
۱۱	صغیره گناهونه
۱۴	د مسلمان سپکاوی یا ټوکی باندي کول
۱۷	غیبت کول حرام دی
۱۸	بنکنخل او بی حیاء خبري کول
۲۰	پر انسان یا څاروي باندي لعنت ویل
۲۲	د عالمانو او د الله سبحانه و تعالی د ولیانو بی ادبی یا بی عزتي کول
۲۴	د رواغ ویل یا د رواغو قسم اخیستل
۲۷	د مسجد شریف بی احترامی کول
۲۹	لمانځه ته په صحیح ډول توجه نه کول
۳۲	په ټول او ترارزو کی کمی کول
۳۴	تصویر جوړول حرام دی
۳۷	د الله (جل جلاله) د نامه څخه ماسیوا په بل څه قسم اخیستل
۳۸	بی گټي خبري او عمل کول
۳۹	لونگ یا پرتوگ تر بجلکو کښته کول
۴۱	په ناوړه القابو سره د یو چا یادونه کول
۴۲	د مسلمان عیب لټول یا بی رسوا کول
۴۲	چغلي یا دوه مخي کول
۴۴	د نسب د امله یو چا ته پیغور ورکول
۴۵	د قران کریم د آیت، حدیث او د الله (جل جلاله) د نامه بی ادبی کول
۴۶	بی ضرورته ستر لوڅول
۴۷	د نجومیانو څخه د غیبو خبري پوښتل

- ۴۷..... د خلگو لاره تنگول او په لاره کي يې مرداري اچول.
- ۴۷..... سود خوړل يا يې کاروبار کول.
- ۴۸..... د الله سبحانه و تعالیٰ څخه ماسیوا په بل څه سره قسم اخیستل.
- ۴۸..... د الله (جل جلاله) د نامه څخه ماسیوا نذر کول حرام دی.
- ۴۸..... د فلاني په حق سره دعا کول.
- ۴۹..... د درواغو شاهدي ورکول.
- ۴۹..... د بسم الله الرحمن الرحيم لیکل په اعدادو سره.
- ۵۰..... د رشوت ور کولو جائز او ناجائز صورتونه.
- ۵۰..... د کمیشن یا د دلالي اجرت اخیستل.
- ۵۱..... په خیرات ورکولو سره احسان اچول.
- ۵۱..... د الله (جل جلاله) د نامه څخه ماسیوا څاروی ذبح کول.
- ۵۲..... بنځه د خاوند او مزدور یا غلام د بادار په خلاف پارول.
- ۵۲..... په یو وخت کي تر یوه ډیر طلاقونه ورکول.
- ۵۳..... د اجازي پرته د یو چا کور ته ورننوتل یا کتل.
- ۵۳..... د روح لرونکي شي په اور کي سوځل.
- ۵۳..... په اولادونو کي برابرې نه کول.
- ۵۴..... د بولو د څاڅکو څخه ځان نه ساتل.
- ۵۴..... د خلگو په لاره کي مرداري اچول.
- ۵۴..... پرته د ضرورته سپی ساتل.
- ۵۵..... پای.

سریزه

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام على اشرف الانبياء محمد مصطفى (صلى الله عليه وسلم). اللهم صلى على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد. اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد. اما بعد!

هر وخت چي انسان بي لاري سوی دی، نو الله سبحانه و تعالی لارینوونکی ورته رالیرلی دی، تر خو د نورو لارو څخه یې راوگرځوي او پر مقصوده یعنی مستقیمه لاره یې برابر کړی دی، بلاخره الله سبحانه و تعالی خپل دغه جریان د آخري پیغمبر حضرت محمد مصطفی (صلى الله عليه وسلم) په رسالت او کتاب قرآن کریم سره یې پای ته ورسوی. په اوسني عصر کي د بیلا بیلو سببونو د کبله د گناهونو ډیرښت د عامي و بآء یا ناروغی صورت ځان ته غوره کړی دی، دې طوفان ټول انسانان هغه که د مشرق دي او که د مغرب دي ټوله یې محاصره کړي دي، داسي حالت ته خبره رسیدلي ده، که چیري د الله (جل جلاله) یو بنده د گناهونو څخه د حفاظت اراده وکړي، نو د دنیا فضا به ډیره ورته تنگه سي. په کومه ورځ چي ماته د دغه کتاب د لیکولو ویاړ را په برخه سو، په هم هغه لحظه ما ته دا احساس پیدا سو، چي الله سبحانه و تعالی زه په یوه لوی انعام سره ونازولم، سترگو او زړه مي دواړو د خوشحالی څخه ژړل چي زه حقیر انسان هم نن د اسلام د مبارک دین په هکله یو څه لیکم، قلم او گوتي مي دواړه په لړزیدو وې، ځان مي د نړی یو خوشبخته انسان محسوساوه او داسي امیدونه راته پیدا کیدل چي گوندي الله سبحانه و تعالی به د خپل مبارک دین په برکت ما عاجزه ته مغفرت او بخښنه وکړي، خپله لویه عفو او کامیابي به را په برخه کړي، ددې تر څنگ ما ته به د اسلام د مبارک دین د هر اړخیز خدمت لپاره نور طاقت هم را په برخه کړي، او زه ددې شکر اداء کولو لپاره د اسلام مبارک دین ته د سر او مال په قرباني کولو سره خدمت وکړم او هیڅکله ځان ځيني ونه سپوم. و من الله توفيق

درنو لوستونکو! دا چي زما او ستاسي تر منځ ددې کتاب د لوستلو د برکته ملگرتيا پیدا سوه، زه ستاسو ټولو لوستونکو څخه نړی نړی مننه کوم، چي خپل آرزبتمن وخت مو زما د کتاب و لوستلو ته ورکړی، زه ځان ستاسي ددې ښیگني پوروري بولم او ستاسي لپاره لاسونه د لوی رب (جل جلاله) و دربار ته لپه کوم، الله (جل جلاله) دي ستاسي ژوند د اندیښنو او غمونو څخه په آمن کي کړي.

په درنښت

فرید احمد (مبارز)

۲۷/۳/۱۴۰۰

د کبیره او صغیره گناه تعریف او تشریح

د علماؤو د یوې ټولې قول دا دی: هره گناه کبیره ده، هیڅ صغیره گناه وجود نه لري، ځکه چې په هره گناه کې د الله سبحانه و تعالی او د هغه د رسول (صلی الله علیه وسلم) د ارشاد مخالفت دي.

د الله سبحانه و تعالی او د هغه د رسول (صلی الله علیه وسلم) مخالفت چې څومره لږ وي، بیا هم غټه گناه ده، ددې امله صغیره گناه نه سي ورته ویل کیدلای. بیا چې د صغیره او کبیره گناهونو کوم تقسیم مشهور دی هغه فقط اضافي او نسبتي دی، یعنی ځیني گناوي د نورو گناهونو په مقابل کې صغیره دي. د شیخ ابواسحاق اسفرائني، قاضي ابوبکر باقلاني، امام الحرمین تقي الدین سبکي او د عامه اشاعره علماؤو (رحمة الله تعالی علیهم) همدا قول دی.

د جمهورو علماؤو مذهب دا دی: گناهونه ځیني کبیره او ځیني صغیره دي ځکه چې پر دې خبره د ټولو اتفاق دی، ځیني گناوي داسي دي چې د هغه کوونکي فاسق او مردود الشادة گڼل کيږي، او بعضي بیا داسي دي چې د هغه کوونکي ته فاسق نه ویل کيږي او د هغه شهادت نه رديږي. لومړی قسم گناه ته په اصطلاح کې کبیره گناه او دوهم قسم ته یې صغیره گناه ویل کيږي. د لومړی ټولې د علماؤو او جمهورو اختلاف هم فقط د نامه اختلاف دی، په حقیقت کې کوم اختلاف نه سته، ځکه چې جمهور علماء چې کومو گناهونو ته صغیره وايي، د هغوی دا مطلب نه دی چې په کولو کې یې کوم بدوالي نه سته یا لږ خرابه ده، بلکې د الله (جل جلاله) او د هغه د رسول (صلی الله علیه وسلم) د مخالفت د حیثیته هره گناه لویه او عذاب یې سخت دی. زواجر ملخصاً

امام غزالي (رحمة الله علیه) فرمایي: کومه گناه چې انسان په بي باکي سره کوي، هغه کبیره گناه ده که څه هم صغیره وي، او کومه گناه چې ناڅاپه وسي او په زړه کې د الله سبحانه و تعالی څخه بیرته، پښیماني او تاسف ور سره وي، هغه صغیره ده که څه هم غټه گناه وي. والله اعلم

د کبیره او صغیره گناه په تعریف کې د علماؤو اقوال مختلف دي: علامه ابن نجيم (رحمة الله علیه) په خپله رساله کې تقریباً څلویښت (۴۰) قولونه نقل کړي دي. همداسي علامه ابن حجر هیثمی (رحمة الله علیه) هم ډیر بیلا بیل قولونه را نقل کړي دي، مگر په ټولو کې ډیر جامع قول د اصحابو، تابعینو او علماء کرامو څخه نقل سوی دی. هغه دا دی: پر کومه گناه باندي چې په قرآن کریم یا حدیث کې د اور او دورخ سزا راغلي وي هغه کبیره گناه ده، او پر کومه گناه باندي چې د اور او دورخ سزا په ښکاره سره نه وي راغلي هغه صغیره گناه ده.

د حضرت حسن بصري، سعد بن جبیر، مجاهد، ضحاک او نور علماء کرامو (رحمة الله تعالی علیهم) څخه هم دا تعریفونه را نقل سوي دي. زواجر

پر صغیره گناه باندي همیشه توب یا تکرارن کول: امام رافعي (رحمة الله علیه) فرمایي: کومي گناه ته چې صغیره گناه ویل کيږي، دا تر هغه وخته صغیره گناه ده، تر څو چې دوام او همیشه

توب پر ونه سي، کله کله وسي څوک چي پر صغیره گناه باندي دوام وکړي، هغه د کبیره گناه کوونکی سو، همداسي که څوک په ډيرو صغیره گناهونو کي بوخت سي، تر داسي حالته پوري چي د هغه پر اطاعتو باندي غالب سي هغه هم فاسق او مردود الشهاده دي. کتاب زواج

د رئيس المفسرين حضرت عبدالله بن عباس (رضي الله عنهم) څخه يو چا پوښتنه وکړه: يو سړی عمل لږ کوي، يعني نفلي عبادتونه لږ کوي پر فرضو او واجبو عمالو باندي اکتفاء کوي، نفلي عبادتونه نه کوي، ذکر او اذکار، تسبيحات ډير نه کوي، مگر گناوي يې هم لږ دي، يعني د گناهونو څخه ځان ساتي دا سړی ښه دي او ستا خوښ دی، او که دي هغه سړی خوښ دی، چي نفلي عبادتونه هم ډير کوي او گناوي يې هم ډيري وي؟

مثلاً: د تهجد لمونځ هم کوي، د اشراق لمونځ هم کوي، تلاوت هم کوي، وظيفي او تسبيحات هم ډير کوي، مگر ددې سره گناوي هم ډيري کوي ستا په عقیده کوم يو ښه دی؟ د اول سړي عمل لږ خو گناه يې هم لږ ده. د دوهم سړي اعمال ډير خو گناوي يې هم ډيري دي.

حضرت عبدالله بن عباس (رضي الله عنهم) په جواب کي وفرمايل: د گناهونو څخه د ځان د حفاظت په مقابل کي هيڅ شی اهمیت نه لري، يعني انسان که د گناهونو څخه ځان وساتي دا ډير غټ نعمت دی او غټه فايده ده چي هيڅ عمل ددې مقابله نه سي کولای، نو هغه سړی چي گناوي يې لږ وي هغه تر هغه سړي ښه دی چي ښه عمل يې ډير وي، مگر گناوي يې هم ډيري وي، ځکه چي اصل شی د گناهونو څخه ځان ساتل دي.

علامه ابن نجيم (رحمة الله عليه) په خپله رساله کي لاندې کبیره او صغیره گناهونه راوړي دي، چي په راتلونکو عنوانونو کي به ذکر سي.

کبیره گناهونه

۱: زنا کول. ۲: لواطت کول. ۳: شراب څښل که څه هم یو څاڅکي وي، همدارنگه د خرما د درختي څخه جوړ سوي شراب، د بنگو بوټي او داسي نور... د نشي شيان اسمتعالول. ۴: غلا کول. ۵: پر پاک لمني بنځي باندي د زناء تور پوري کول. ۶: په ناحقه سره قتل کول. ۷: په حقه سره شاهدي نه ورکول. ۸: د درواغو شاهدي ورکول. ۹: د یو چا مال غصبول، يعني په زور سره اخیستل. ۱۰: د درواغو قسم اخیستل. ۱۱: د جهاد د میدان څخه پر شاه تگ، يعني پاته کيدل. ۱۲: سود خوړل کاروبار يې کول. ۱۳: د يتيم مال په ناحقه خوړل. ۱۴: رشوت اخیستل. ۱۵: د مور او پلار نافرمانی کول. ۱۶: قطع رحمي کول، يعني د نژدي دوستانو حقوق نه ادا کول. ۱۷: د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) یو قول یا فعل ته قصداً د درواغو نسبت کول. ۱۸: د روژي په میاشت کي پرته له کومه عذره روژه ماتول. ۱۹: په تول او ترازو کي کمي کول. ۲۰: فرض لمونځ د خپل وخت څخه مخته یا شاته کول.

۲۱: زکات او روژه پر خپل وخت نه ادا کول، د عذر او ناروغي صورتونه ځيني مستثنا دي. ۲۲: د فرضي حج ادا کولو څخه پرته مړ کيدل. ۲۳: پر مسلمان باندي ظلم کول یا تاوان ورسول. ۲۴: د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) اصحابو ته بد رد ويل. ۲۵: علماء او د قرآن کریم حافظانو ته بد ويل د هغوی د بد نامولو لپاره کوښښ کول. ۲۶: ظالم ته د یو چا چغلي کول. ۲۷: خپله بنځه، لور یا یو بل قریب په خپل اختیار سره په حرامو اخته کول یا راضي کيدل. ۲۸: نابنده بنځه، حرام کار ته چمتو کول او ددې لپاره دلالي کول. ۲۹: د توان لرلو سره سره امر بالمعروف نهی عن المنکر پریښوول. ۳۰: جادو زده کول بل ته وربښوول او عمل په کول. ۳۱: قرآن کریم تر حفظ کولو وروسته بیا هیروول. ۳۲: روح لرونکي شی مړ کول یا په اور کي سوځل لکه: مار، لرم، غالبوزه او داسي نور...

۳۳: بنځه د خپل خاوند څخه جلا کول او د خاوند د حقوقو د ادا کولو څخه منع کول. ۳۴: د الله سبحانه وتعالی د رحمت څخه نا امیده کيدل. ۳۵: د الله سبحانه وتعالی د عذاب څخه نه بیريدل. ۳۶: د مردار سوي حیواناتو غوښي خوړل. ۳۷: د خنزیر غوښه خوړل. ۳۸: چغلي کول. ۳۹: د مسلمان غیبت کول. ۴۰: ځمار کول. ۴۱: په مال مصرفولو کي اسراف کول. ۴۲: د حاکم د حق څخه سر غرونه کول. ۴۳: خپلي بنځي ته د مور او لور په شان یا نومونو سره ويل. ۴۴: پر صغیره گناه دوام کول. ۴۵: پر گناهونو باندي د یو چا سره مرسته کول، یا يې گناه کولو ته چمتو کول. ۴۷: سروز يعني غزلي اوريدل. ۴۸: د خگلو په مخ کي ستر لوڅول. ۴۹: د یو چا پر حق بخل کول. ۵۰: د لوړي مرتبي اصحاب د کښته مرتبي د اصحابو سره برابرول. ۵۱: ځان وژل. ۵۲: د بولو د څاڅکو څخه ځان نه ساتل. ۵۳: په صدقه کولو سره احسان اچول او تکلیف رسول.

۵۴: د قضاء او قدر يعني تقدیر څخه انکار کول. ۵۵: د خپل امیر سره غداری کول. ۵۶: د نجومی او کاهن تصدیق کول. ۵۷: د یو چا لپاره د نذر او تقرب په ډول څاروي حلالول. ۵۸: لونگ، پرتوگ او نوري جامي د تکبر یا د تکبر څخه پرته تر بیجلکو کښته کول. ۵۹: د گمراهي طرف ته خلگ بلل یا دا ناوړه رسم رواجول. ۶۰: غلام خصي کول یا د هغه یو اندام پرې کول یا سخت تکلیف ورکول. ۶۱: د احسان کوونکي ناشکري کول. ۶۳: په حرم شریف کي الحاد او گمراهي خپرول. ۶۴: د خلگو پټ عیبونه لټول. ۶۵: هره داسي لوبه کول چي د هغې په حرمت کي د علماؤو اتفاق وي. ۶۶: مسلمان ته کافر ویل. ۶۷: د خپلو بنځو په حقوقو کي برابرې نه کول. ۶۸: په لاس سره شهوت پوره کول. ۶۹: عالم پر خپل علم باندي عمل نه کول. ۷۰: غزلو ته رقص کول. ۷۱: د دنیا محبت کول يعني دنیا ته ترجیع ورکول پر دین باندي. ۷۲: لغرزي هلک ته په شهوت سره کتل. ۷۳: د یو چا کور ته کتل یا د اجازي پرته ورننوتل. ۷۵: زکات یا حج پرته د عذره ځنډول.

صغیره گناهونه

- ۱: نامحرمه بنځي ته قصداً کتل. ۲: د نامحرمه بنځي سره په یوازي ځای کې کښیناستل یا لاس ور وړل. ۳: پر انسان یا څاروي باندي لعنت ویل. ۴: هغه درواغ چې په هغه کې چاته تاوان ونه رسیږي. ۵: بام یا لور ځای ته ختل چې د هغه ځای څخه د خلکو کورنه معلومیږي. ۶: د یو مسلمان بد ویل که څه هم په اشاره یا کنایه سره وي او خبره هم رښتیا وي. ۷: د یو مسلمان سره پرته د کوم عذره تر درو (۳) ورځو زیات خبرې نه کول یا اړیکې ور سره ختمول. ۸: پرته د علم او تحقیق څخه د یو چا د طرفه جنگ کول او د تحقیق څخه وروسته د حق په خلاف جنگ کول. ۹: په لمانځه کې په اختیار سره خندل یا د یو غم د کبله ژړل. ۱۰: نارینه د بنځي جامي اغوستل. ۱۱: په تکبر او غرور سره تگ کول. ۱۲: د فاسق سره ناسته او ولاړه کول. ۱۳: په مکروه وختونو کې لمونځ کول یعنې لمر خاته او لمر لویده زوال. ۱۴: په منع سوو ورځو کې روژه نیول لکه: اخترونو او د تشویق ورځې. ۱۵: مسجد ته ناپاکي وړل. ۱۶: مسجد ته لیونی یا دونه کوچنیان وروستل چې ځینې د ناپاکي خطر په وي. ۱۷: د قضاء حاجت پر مهال قبیلې ته مخ یا شاه ورگرځول. ۱۸: په حمام کې بلکل ځان لوڅول که څه هم د خلکو په مخ کې نه وي. ۱۹: صوم صال یعنې: په داسې ډول روژه نیول چې په منځ کې یې هیڅ روژه مات نه وي. ۲۰: د کومې بنځي سره چې یې اظهار کړی وي، د اظهار د کفاري د ادا کولو څخه مخکې جماع ورسره کول. ۲۱: د بنځي لپاره د محرمه پرته سفر کول. ۲۲: د خوراک څښاک ضروري شیان د گراني بې لپاره ساتل یا جمع کول. ۲۳: د خلکو په معاملو کې خنډ اچول. ۲۴: د صحرا خلگ چې کوم مال بازار ته د پلورلو لپاره راوړي، هغه په کمیشن او دلالي سره خرڅول. ۲۵: ښار ته د راتلونکي مال، بازار ته د رارسیدو څخه مخکې دباندي رانیول. ۲۶: د جمعي د آذان څخه وروسته یو شی رانیول او خرڅول. ۲۷: د سودا یا جنس عیب د خرڅولو په وخت کې پټول. ۲۹: د جنابت په حالت کې آذان کول. ۲۹: د جنابت په حالت کې مسجد ته پرته د عذره ننوتل. ۳۰: په لمانځه کې پر تشي لاس نیول. ۳۱: په لمانځه کې غټ پټو داسې پر ځان اچول چې لاسونه ځینې رایستل مشکل وي. ۳۲: په لمانځه کې په کالو بازی کول. ۳۳: د لمونځ کوونکي په مخ کې د هغه وخواه کښیناستل یا دریدل. ۳۴: په لمانځه کې راسته او چپه خوا ته کتل. ۳۵: په مسجد کې د دنیا خبرې کول. ۳۶: په مسجد کې داسې کار کول چې هغه د عبادت وړ نه وي. ۳۷: په روژه کې د خپلې بنځي څخه مچه اخیستل چې تر حد زیاته اندیښنه وي. ۳۸: زکات د بې کاره مال څخه ادا کول. ۳۹: حیوانات د څټ له خوا حلالول. ۴۰: د حلال او ذبحه سوي حیوان مخصوص اعضاء لکه: مثانه او مرغړي خوړل. ۴۱: د حکومت له طرفه پرته د ضرورته د اجناسو نرخ ټاکل.

۴۲: د بالغې او عاقلې انجلې نکاح د ولي د اجازې پرته کول يا خپله کول. ۴۳: نکاح الشغار يعني موخې کول. ۴۴: بنځي ته په يوه وخت کې تر يوه ډير طلاقونه ورکول. ۴۵: بنځي ته پرته د ضرورته بائن طلاق ورکول ولي چې په رجعي طلاق سره هم جلاوالی کيدلای سي. ۴۶: د حيض په حالت کې طلاق ورکول. ۴۷: په طهر کې يې چې جماع کړي وي، په هغه کې طلاق ورکول. ۴۸: طلاق سوي بنځي ته د جماع پواسطه رجوع کول ځکه چې لومړی رجوع په خبرو سره په کاره ده. ۴۹: بنځي ته د تکليف رسولو لپاره او عدي اوږدولو لپاره رجوع کول. ۵۰: بنځي ته د تکليف رسولو لپاره ايلاء ورکول يعني د ورتللو څخه قسم اخيستل. ۵۱: په اولادونو کې د شيانو په ورکولو کې برابري نه کول. ۵۲: د قاضي او حاکم د فریقينو په عريضو کې په خپله معامله يا توجه نه کول. ۵۳: د پاچا انعام قبلول. ۵۴: د کوم چاچي حرام ډير وي، حلال يې لږ وي، د هغه سوغات يا دعوت پرته د عذره قبلول.

۵۵: د غصب سوي مخکې د گټې څخه خوراک کول يا مصرفول. ۵۶: غصب سوي مخکې ته ننوتل که څه هم د لمانځه لپاره وي. ۵۷: د بل چا په مخکې کې د هغه د اجازې پرته تگ کول. ۵۸: د يو حيوان، پزه، غوړ او داسې نور... څه پرې کول. ۵۹: يو حربي کافر يا مرتد ته تر درو (۳) ورځو پورې د توبې کولو او دعوت ورکول څخه مخکې وژل. ۶۰: مرتده بنځه وژل. ۶۱: په لمانځه کې تلاوت واجب دی هغه پريښول يا ځنډول. ۶۲: د لمانځه لپاره د يو خاص سورت قرأت ټاکل. ۶۳: پرته د ضرورته په يوه قبر کې دوه (۲) نفره بنځول. ۶۴: د جنازې لمونځ دننه په مسجد کې کول. ۶۵: د تصوير په وړاندې لمونځ کول هغه که راسته طرفه ته وي که چپه طرفه ته وي. ۶۶: غابونه د سرورزو په تارونو تړل. ۶۷: د سرو او سپينو زرو لوبني استعمالول. ۶۸: د مري مخ مچول. ۶۹: پرته د ضرورته کافر ته په سلام سره پيل کول. ۷۰: د اسلام پر دښمنانو يا مخالفينو وسله خرڅول. ۷۱: د خصي غلام څخه د خدمت په حيث کار اخيستل يا د هغه گټه خوړل.

۷۲: د خپل زړه د ساتيرې لپاره غزلي ويل. ۷۳: د عبادت د شروع کولو وروسته باطلول. ۷۴: د بنځي يا مينځي سره په داسې حالت کې جماع کول منع دي، چې بالغ سړی يا بنځه ورسره وي. ۷۵: د يو حاکم يا امير د استقبال لپاره وتل. ۷۶: د خلگو لاره بندول. ۷۷: د آذان تر اوريدلو وروسته په کور کې کښينا ستل او د اقامت انتظار کول. ۷۸: تر مريدو وروسته زيات خوراک کول يا پرته د لوږې خوراک کول. ۷۹: د عالم، بزرگ، پلار او مور څخه پرته د يو چا لاس مچول. ۸۰: فقط د لاس په اشاره سره سلام کول يعني ويل. ۸۱: د قرآن کریم تلاوت کوونکی د خپل پلار يا اُستاد څخه پرته د تعظيم په توگه يو چاته دريدل. ۸۲: پر مسلمان بدگوماني کول. ۸۳: حسد کول. ۸۴: تکبر کول. ۸۵: غزلي اوريدل. ۸۶: جنب سړی پرته د عذره په مسجد کې پاته کيدل. ۸۷: د مسلمان په غيبت اوريدلو سره پټه خوله پاته کيدل. ۸۸: د غم په وخت کې په زوره آواز سره ژړل او سينه وهل.

۸۹: د امام څخه که خلگ ناخوښه وي، د هغو امامت کول، که څه هم د هغو ناخوښي بي سببه وي او کوم عيب په کښي نه وي. ۹۰: د خطبي په وخت کي خبري کول. ۹۱: په مسجد کي د خلگو پر اوږو اوښتل. ۹۲: د تگ راتگ په لاره کي ناپاكي غورځول. ۹۳: د خپلو اولادونو سره پريوتل يا بيدل کله چي بي عمر تر اوو (۷) کالو زيات وي. ۹۴: د قرآن کریم تلاوت د جنابت، حيض او نفاس په حالت کي کول. ۹۵: په بي کاره او باطلو شيانو وخت ضايع کول.

۹۶: بي فايدي خبري کول. ۹۷: د يو چا په تعريف کي مبالغه کول. ۹۸: ښکښل کول يا پوچ رد ويل. ۹۹: په خدا او مسخرو کي زياتوب کول. ۱۰۰: د يو چا راز ښکاره کول. ۱۰۱: د دوستانو او ملگرو په حق کي کوتاهي کول. ۱۰۲: وعده خلافي کول. ۱۰۳: ډيره غصه کول. ۱۰۴: بي غيرتي کول يعني خپل دوستان او خپلوان د قدرت سره سره د ظلم څخه نه ژغورل. ۱۰۵: زکات يا حج پرته د عذره ځنډول. ۱۰۶: د کهالي د امله جماعت پريښول. ۱۰۷: د حق په خلاف طرفداري کول يا دريدل. ۱۰۸: زمي ته په کافر سره خطاب کول، کله چي هغه ته په دي کي د تکليف احساس وي. ۱۰۹: په ناحقه او باطلو الفاظو سره دعا کول. ۱۱۰: په مسجد کي ناپاكي غورځول.

د مسلمان سپکاوی یا توکي باندي کول

په قرآن کریم کې الله سبحانه و تعالی فرمایي: (لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ). ژباړه: توکي دي نه کوي هيڅ يو قوم له قوم ستاسي څخه په بل باندي، بنائي چي وي به دغه بهتره او غوره د دوی څخه او نه بنخي پر بنخو نورو باندي ممکنه ده دا چي هغوی به غوره وي له دوی څخه. (سورت الحجرات آیت ۱۱)

د پورتنی آیت تفسیر: ای هغو کسانو چي ایمان یې راوړی دی توکي او سپکاوی دي نه کوي هيڅ يو قوم له تاسي څخه په بل باندي چي وي به دغه بهتره، غوره (په نزد الله) د دوی څخه، او نه بنخي له تاسي څخه پر نورو بنخو ممکنه ده دا چي هغوی به غوره وي له دوی څخه.

د سپکاوي معنا دا ده چي د يو چا توهين او يا د هغه عيب په داسي ډول بنکاره کړي، چي خلگ پر وځاندي په دې کي ډير صورتونه داخل دي، مثلاً: د يو چا پر تگ، ناسته او ولاړي خنډل. پر خبرو او کار يې خنډل. د سترگو، لاسونو او پينو په اشاره کولو سره د هغه عيب بنکاره کول. په اوسني عصر کي ټول په دغه کبیره او سخت عذاب لرونکي گناه اخته دي، عام او خاص حال دا چي د قرآن کریم په ذکر سوو آيتونو کي ددې گناه حراموالی بيان سوي دي.

الله سبحانه و تعالی فرمایي: (وَيْلٌ لَّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ). ژباړه: هلاکت دی هر پسي شاعيب را ايستونکي لره مخامخ طعني ورکونکي لره. (سورت الهمزة - آیت ۱)

د پورتنی آیت تفسیر: هلاکت (افسوس) دی د هر عيبگر (عيب ويونکي) او غيبت کوونکي لپاره. بل ځای کي الله (جل جلاله) فرمایي: (يَلْوِيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُعَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْضَاهَا). ژباړه: ای هلاکه زموږ څه حال دی ددې اعمالنامي چي نه پریردي (گناه) کوچنی او نه لويه مگر چي حساب کړي ئي دي هغه. (سورت الکهف - آیت ۴۹)

د پورتنی آیت تفسیر: او وائي به ای هلاکه زموږ (راسه دغه دی وخت دی) څه حال دی ددې اعمالنامي (زموږ) چي نه پریردي (گناه) کوچنی او نه لويه مگر چي حساب کړي ئي دي هغه (ټولي).

په تفسیر کي عبدالله بن عباس (رضي الله تعالى عنهم) فرمایي: د صغیره څخه مطلب د يو مسلمان په استهزاء يعني په سپکاوي سره خندا کول او د کبیره څخه مطلب پر هغه باندي قهقهه يعني په زوره خندا کول.

حضرت عايشه صديقه (رضي الله عنها) فرمایي: يو ځل ما د يو چا پيښي وکړي، رسول (صلى الله عليه وسلم) منع کړم او ويې فرمايل: ما ته که هر څومره شتمني راکړه سي بيا به هم د يو چا پيښي ونه کړم. ابو داود، ترمذي، تخريج احياء

حضرت حسن (رضي الله عنه) فرمائي: - حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) فرمايلي دي: کوم کسان چي په نورو پسڅند وهي، په آخرت کي به د هغوی لپاره د جنت يو دروازه خلاصه سي او ورته را وبه بلل سي، کله چي هغوی هلته ورسيري، نو به دروازه به ورته بنده سي، بيا به بله دروازه ورته خلاصه سي او هغوی به ورته را وبلل سي، کله چي هلته ورسيري، بيا به ورته بنده سي، دغه ډول د جنت ټولي دروازي به ورته خلاصي سي او بيرته به ورته بندي سي، تر دي پوري چي هغوی به مایوسه سي او په وربللو سره به هم د جنت دروازي ته بيا ستانه نه سي.

رواه البيهقي مرسل، ترغيب المنذري

د يو سري باد د رغ سره پرې سو، خلکو وځنډل، حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) په خطبه کي ورباندي سخته تنبيه وکړه او ويي فرمايل: کوم عمل چي تاسي ټول په خپله هم کوی پر هغه ولي خاندي؟

حضرت معاذ بن جبل (رضي الله عنه) روايت کوي، د حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) ارشاد دی: کوم سري چي يو چا ته د گناهونو عار او پيغور ورکوي، هغه به تر هغه وخته مړ نه سي، تر څو خپله په هغه گناه اخته نه سي. احمد بن منيع (رضي الله عنه) فرمائي: دلته د گناه څخه هغه گناه مراد ده کوم چي توبه ځيني کښل سوي وي. ترمذي، نزيح احياء

ځيني خلگ د ناخبرتيا يا غفلت د کبله (استهزاء) او تمسخر په مزاح يعني خوش طبعي کي راولي، په خلکو رشڅند وهي او مسخري پر کوي حال دا چي په دواړو کي لوی توپير دی.

جايز مزاح: کوم چي د حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) څخه ثابت دی، دا شرط په کښي سته چي کومه خبره د حقيقت خلاف نه وي، د چا زړه هم آزار نه سي او هغه هم د تل لپاره مشغلتيا او عادت ونه گرځوي کله کله اتفاقاً وسي. احياء العلوم

حضرت انس (رضي الله عنه) فرمائي: حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) تر ټولو زيات خوش طبع، ځنده رويه او ځنډوونکی وو. سبل الهدى والرشاد

حضرت ابن عمر (رضي الله عنهم) فرمائي: - د حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) ارشاد دی: بيشکه! زه مذاح کوم او حق خبره کوم. رواه الطبراني في الكبير

حضرت ابوهريره (رضي الله عنه) فرمائي: خلگو وويل: يا رسول الله! ته زمور سره مزاح کوي؟ رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وفرمايل: زه رښتيني خبري کوم. رواه البخاري في الادب والترمذي واحمد

د حضرت انس (رضي الله عنه) څخه روايت دی: - حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) دته وفرمايل: ای د دوو غورونو والا. ابو داود، ترمذي

د حضرت انس (رضي الله عنه) څخه روايت دی: يوه سپين سري ميرمن د رسول الله (صلى الله عليه وسلم) په خدمت کي حاضره وه، يوه پوښتنه يي وکړه: رسول الله (صلى الله عليه وسلم) مزاحاً وفرمايل: هيڅ

سپین سرې بنځه به جنت ته ولاړه نه سي. د لمانځه وخت سو، حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) لمانځه ته ولاړی، سپین سرې بنځې ډیر وژړل تر دې پورې چې حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) تشریف راوړ، بي بي عایشې (رضي الله عنها) ورته وویل: یا رسول الله (صلی الله علیه وسلم)! دا بنځه ستا ددې وینا څخه چې هیڅ سپین سرې به جنت ته نه ځي ددې امله ژاړي، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وخنډل او وپي وویل: هو! هیڅ سپین سرې به جنت ته نه ځي، یعنی الله سبحانه و تعالی به یې ځوانه کړي، بیا به جنت ته ځي. (ترمذي)

دا ځکه چې د الله (جل جلاله) ارشاد دی: (إِنَّا أَنشَأْنَهُمْ إِنشَاءً (۳۵) فَجَعَلْنَاهُمْ أَبْكَارًا (۳۶) عُرْبًا أَتْرَابًا). ژباړه: بیشکه! مور نوي پیدا کړي دي دغه حوري په یو ښه پیدا کولو سره نو گرځولي مو دي دوی پیغلي، عشقاني، همزولي. (سورت الواقعة - آیت ۳۵ - ۳۶ - ۳۷)

د پورتنی آیتونو تفسیر: مور نوي پیدا کړي دي دغه حوري په ښه پیدا کولو سره، نو گرځولي مو دي دوی پیغلي، عشقاني (پر جنتیانو)، همزولي.

استهزا: پر یو چا پسڅند وهل او مسخري یا توکو کولو کي د مخاطب د زړه آزار یقیني دی، دا کار د اُمت په اجماع سره حرام دی، او دا په جائز مزاح کي داخلولو سره د گناه څخه پرته ناپوهي هم ده. زواج

پسڅند وهل یا مسخري کول کبیره گناه ده د کونکي لپاره کومه دنیوي او آخروي گټه نه لري، مگر عام مسلمانان د غفلت او بي پرواهي له کبله په کښي بوخت دي، په دې ټولو مثالونو کي کومه د حقیقت خلاف خبره نه ده سوي.

غیبت کول حرام دی

په یو چا پسي د شاه له خوا داسي څه ويل يا واقعي عیب يې بنکاره کول، چي هغه په خبر سي، وايې وري او په خوابدی سي، دي ته غیبت ويل کيږي. کبیره گناه ده په قرآن کریم او احاديثو مبارکو کي يې د سخت عذاب یادونه سوي ده.

د حضرت ابو هريره (رضی الله عنه) څخه روایت دی: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: تاسو پوهیږی غیبت څه شی دی؟ صحابه کرامو وفرمایل: الله (جل جلاله) او د هغه رسول (صلی الله علیه وسلم) بنه پوهیږي، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: غیبت دي ته وايي چي تاسو د خپل مسلمان ورور په داسي ډول یادونه وکړی، چي هغه پرې خفه کيږي، صحابه کرامو وفرمایل: که هغه خبره په هغه کي وي، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: که په هغه کي هغه خبره موجوده وي چي تاسو ئې کوی، نو دا غیبت سو او که په هغه کي هغه شی موجود نه وي، کوم چي ته يې وايې، نو پر هغه دي بهتان ولگوي چي تر غیبت لويه گناه ده. رواه مسلم

تشریح: غیبت کول او اوریدل هم د هغو گناهونو په سر کي ځای لري، کوم چي نن سبا ډيرو خلکو متاسفانه د گناهونو د فهرست څخه ایستلي دي، نن سبا متاسفانه غیبت زموږ د مجلسونو نه بیلیدونکي برخه گرزول سوي ده. د غیبت پرته مجلس بي خونده ورته بنکاري، کله چي دوه کسان سره یو ځای کيږي، خامخا د دوی دریم کس غیبت شروع کوي او په ډیر خوند باندي اخته وي، دي ته بالکل فکر نه کوي چي دا گناه ده، په دي هکله به پوښتنه را څخه کيږي او ددي ناوره کار سزا به راکول کيږي.

د غیبت کولو د ناجائز صورتونو تفصیل: ۱: د غیبت حلال گڼل او کول يې، مثلاً: غیبت کونکی د غیبت څخه منع کړي، نو هغه په جواب کي ورته ووايي: دا غیبت نه دی، ځکه چي زه ریښتیا وایم دا کس کفار دی، ځکه دا یقیني حرام حلال گڼي. ۲: د نوم د ذکر کولو څخه ماسیوا د یو چا غیبت کول د داسي کس په مخ کول چي هغه ته دغه کس معلوم او پیژني يې. ۳: د یو متعین کس غیبت کول، دا هم کبیره گناه ده.

د غیبت کولو د جائز صورتونو تفصیل: ۱: د ظلم د ختمولو لپاره چي د ظلم په دفعه کولو قادر وي په وړاندي غیبت کول. ۲: د منکر د ختمولو په نیت د طاقت لرونکو خلکو په وړاندي غیبت کول. ۳: د شرعي حکم د معلومولو لپاره د مفتي په مخ کي غیبت کول، مگر دلته هم د نوم پټول یعنی د نوم نه بنوول غوره کار دی. ۴: د یو چا د شر څخه د حفاظت لپاره د هغه غیبت کول. ۵: د بنکاره گناه کونکي غیبت کول. هو! فقط د هغه گناه ذکر کول جائز دي، کوم چي دی په اخته يې او په بنکاره سره يې کوي، د پټو گناهونو ذکر کول يې جائز نه دي. ۶: د تعارف یعنی د پیژندلو لپاره د یو چا غیبت کول، لکه: اعور، اعمش، غل او داسي نور دا په دي شرط جائز دي، چي ددي څخه ماسیوا تعارف یعنی پیژندل يې ناممکن او مشکل وي. والتفصیل في احسن الفتاوی

بنکنخل او بي حياء خبري کول

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دي: د بنکنخلو څخه ځان وژغوری، چي الله سبحانه وتعالی بي حیایي او فحش ویل نه خوښوي. رواه ابی هریره

د حدیث شریف مفهوم دی: مسلمان ته بنکنخل کول فسق او جنگ ورسره کول کفر دی. بخاري، مسلم حضرت جابر (رضی الله عنه) چي کله مسلمان سو، نو حضر محمد (صلی الله علیه وسلم) د هغه و عدي واخستلي. ۱: چا ته به بنکنخل نه کوي، جابر (رضی الله عنه) فرمایي: الحمدالله ما دا وعده پر ځای کړه، ددي وروسته مي نه شريف سړي يا غلام ته بنکنخل وکړه او نه هم يو اوبس، بزې يا يو بل حيوان ته. ۲: هيڅ صالح عمل لږ او خوار مه گڼه او مه يې پريږده. ۳: دا چي د يو مسلمان سره ليدنه کوي، نو په ورين تندي او په بنو اخلاقو ورسره وينه. ۴: خپل پای جامه يعني پرتوگ يا لنگ تر بجلکو لوړوه، د کښته کولو څخه يې ډير ځان وساته ځکه چي دا د تکبر نښانه ده. ۵: که يو څوک پر تا داسي عيب ولگوي کوم چي په تا کي يې ويني، نو ته د هغه په بدله کي د هغه عيب مه لوڅوه، کوم چي ته يې په ده کي ويني. ابو داود، ترمذي

د حدیث شریف مفهوم دی: کوم سړی چي پر غلام د زنا تهمت ولگوي، نو که څه هم په دنيا کي شرعي حد نه پرې جاري کيږي، خو په قيامت کي به قذف ورباندي جاري کيږي. بخاري، مسلم

حضرت عبدالله بن عمرو بن العاص (رضی الله عنه) يوه ورځ خپلي عمه ته د ليدني لپاره ورغلی، هغي ډوډی ورته را وغوښتله مينځه په ډوډی راورلو کي وځنډيدله، نو د هغي د خولي څخه ووتل زنا کاري ولي ډوډی ژر نه راوړي؟ عمرو بن العاص (رضی الله عنه) وفرمايل: تا ډيره غټه خبره وکړه، آیا ته ددي په زنا خبره يې؟ هغي وويل: سوگند په الله! ما ته هيڅ خبرتيا نسته د قهره مي وويل، عمرو بن العاص (رضی الله عنه) وويل: ما د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) څخه اوريدلي دي، کوم سړی يا ښځه چي خپلي مينځي ته زانیه ووايي، حال دا چي په زنا يې خبر نه وي، نو د قيامت په ورځ به يې دا مينځه په دورو ووهي. رواه الحاكم

د حدیث شریف مفهوم دی: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) هغو مشرکانو کافرانو ته بنکنخل کول هم منع کړي، کوم چي د بدر په غزا کي مړه سوي دي، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمايل: هغوی ته د بنکنخلو هيڅ اثر نه رسيږي، ژوندو ته تکليف ورکوی. رواه النسائي

همداسي د يو بل حدیث شریف ارشاد دی: مؤمن پيغور ورکونکی، لعنت کوونکی، بي حياء خبري کوونکی نه وي. ترمذي

د بنکنخلو او بي حياء خبرو څخه مطلب داسي څه کول يا ويل دي، چي انسان ځيني شرميږي، هغه په ښکاره الفاظو سره کول بيا که هغه حقيقت ولري، يوه گناه ده او که د حقيقت مخالف

وي، نو بله گناه د بهتان هم ده، لكه: د يو سړي مور او خور ته د حرام كار كولو نسبت كول. په بنكنځلو كي ډير مور، خور او لور ته د حرام فعل نسبت كيږي، چي دا ټول په كبيره گناه كي داخل دي.

د پورتنيو احاديثو څخه دا ثابتيږي چي بنكنځل كول يا فحش ويل و يو كافر او څاروي ته هم حرام دي، نو مسلمان ته بنكنځل كول به څونده گناه لري، خصوصاً هغه بي علمه اشخاص چي گام پر گام بنكنځل كوي او ددي كبيره گناه په هكله هيڅ فكر هم نه كوي، او نه يي پرواء لري الله (جل جلاله) دي ټول امت مسلمه ته ددي كبيره گناه كولو څخه نجات وركړي.

پر انسان یا څاروي باندي لعنت ويل

د حديث شريف ارشاد دی: پر کوم سړي چي څوک لعنت وايي، که هغه د لعنت مستحق نه وي، نو دغه لعنت پر هغه ويونکي باندي ورگرځي. ابو داود، ترمذي

د حديث شريف ارشاد دی: رسول الله (صلى الله عليه وسلم) د يو سړي سره په سفر کي وو، هغه سړي پر خپل اوبن باندي لعنت وويلی، رسول الله (صلى الله عليه وسلم) وفرمايل: پر کوم اوبن چي لعنت وايي، پر هغه باندي زموږ سره سفر مه کوه.

د لعنت معنا: يو څوک د الله (جل جلاله) د رحمت څخه ليري گڼل، يا په غضب او قهر کي اخته کول، يا دغه انسان د ورځي بلل، لکه الله (جل جلاله) دي د خپل رحمت څخه ليري کړه، يا دي د الله (جل جلاله) غضب در باندي نازل سي، يا په دورځ کي ولويري.

لعنت پر درې (۳) ډوله دی:

لومړی: پر کومو عملونو او خصلتونو باندي چي په قرآن کریم او حديث شريف کي لعنت پر ويل سوی وي، پر هغو عامو اوصافو سره لعنت کول.

د قرآن کریم ارشاد دي: (لعنت الله على الكافرين) يا (لعنة الله على الظالمين). ژباړه: پر کافرانو او ظالمانو دي د الله (جل جلاله) لعنت وي. دا په اتفاق سره جايز دي.

دوهم: پر مخصوصي گمراه ډلي باندي د ضلالت او د گمراهي په صفت سره لعنت کول، مثلاً: پر يهودو او نصاراوو دي لعنت وي، يا پر روافضو او خوارجو دي لعنت وي، يا پر سود خورو او شرابيانو دي لعنت وي، او داسي نور... چي په کبني د يو شخص يا يو جماعت ځانگړی تعين نه وي سوی، دا صورت هم په اتفاق سره جائز دی.

درېم: دا چي د يو خاص سړي، يزید، يا يو خاص جماعت، مثلاً: د فلاني بنار اوسيدونکي، يا د فلاني قبيلي خلگ، يا فلانی کسبگر، يا پر فلاني قوم دي لعنت وي، دا ډيره خطرناکه معامله ده، په دې کي ډير احتياط په کار دی.

کوم کس يا کومه ډله چي د کومو اعمالو په سبب د لعنت مستحق گرځي:

لومړی: بايد د هغه بشپړه پلټنه وسي، چي فلانی شخص يا قوم هغه عملونه تر سره کړي، ډيري بدگماني يا غلطي خبري په کبني وي، پرته د تحقيقه فقط په گمان باندي لعنت کول حرام دي.

دوهم: د دغو اعمالو د امله هم هغه وخت د لعنت مستحق گرځي، چي دا معلومه سي چي توبه يي نه ده ځيني کبلي او تر مرگه هم توبه نه ځيني کاري، معلومه خبره ده چي د يو خاص قوم يا خاص شخص د توبي کبليو په اړه پرته د وحی څخه نه معلوميري، ددې کبله دا حق فقط نبي

او رسول ته حاصل دی، د یو خاص قوم یا خاص شخص په اړه د وحی په ذریعه دا معلومه کړي، چي په فلانی کبیره کناه کي اخته سوی دی، توبه یې نه ده کنبلی او آینده یې هم نه کاري، پر هغوی لعنت وکړي بل کوم چاته ددی حق نسته ددی امله پیرو عالمانو پر یزید باندي لعنت ویل جائز نه دي گنلي. احياء العلوم

مطلب دا کوم څوک چي په قرآن کریم او حدیث کي د لعنت مستحق گنل سوی وي، ددی څخه پرته پر یو شخص یا قوم باندي لعنت ویل حرام دي، دا هم کبیره گناه ده په خاص ډول بیا بنخي په دې گناه باندي پيري اخته دي او د دوی پر ژبه جاري الفاظ خدای وهلي، د خدای په غضب اخته سي، دغه ټول الفاظ په لعنت ویلو کي راځي، حرام کار دی او ویوونکي ته یې په دنیا او آخرت کي د سختي سزا وعده ورکړل سوی ده، الله تبارک و تعالی دي ټول مسلمانان ځيني وساتي. آمین

د عالمانو او د الله سبحانه و تعالی د ولیانو بی ادبی یا بی عزتی کول

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دي: درې (۳) کسان دي چې بی ادبی او بی عزتی یې فقط منافق کولای سي، یو سپین ریری مسلمان، دوهم عالم او دریم عادل باچا دی. الطراني، الترمذي د حدیث شریف ارشاد دی: حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دي: هغه سړی زموږ یعنی مسلمانانو څخه نه دی، چې د سپین ریرو احترام ونه کړي، زموږ پر کوچنیانو شفقت ونه کړي او زموږ د علماؤو عزت ونه کړي. احمد با سند حسن

امام بخاري (رحمة الله علیه) د انس او ابوهریره (رضي الله عنهم) څخه په یو قدسي حدیث کي روایت کړي دی: چې الله (جل جلاله) فرمایي: څوک چې زما د یو ولي او دوست سپکاوی وکړي، هغه گواکي و ما ته د جنگ اعلان وکړ. په یو بل روایت کي راغلی دي: چې زه ورته د جنگ اعلان کوم. د بخاري شارح امام زرکشي (رحمه الله علیه) د پورتنی حدیث په شرحه کي فرمایي: په دې حدیث کي فکر وکړی، چې د علماؤو او والیاؤو د بی ادبی سزا یې د سود خوري برابر گڼلي ده.

ځکه چې د سود خوړونکي په اړه په قرآن کریم کي ارشاد دی: (فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ). ژباړه: پس که ون کړ تاسي (دا کار) نو آگاه سئ تاسي په جنگ له (طرفه د) الله او د رسول الله د ده. (سورت البقره - آیت ۲۷۹)

د پورتنی آیتونو تفسیر: پس که ونه کړ تاسي (دا کار) نو آگاه سئ (او ځان تیار کړی) تاسي په جنگ له (طرفه د) الله او رسول د ده.

حافظ امام ابن عساکر (رحمه الله علیه) فرمایلي دي: ای عزیزه! الله سبحانه و تعالی دي مور او تاسي ته کامل توفیق را کړي او د سمي لاري هدایت دي را ته وکړي، ښه پوه سه چې د عالمانو غوښي زهرجنی دي او د الله سبحانه و تعالی عادت معلوم او مشهور دی، چې د علماؤو اهانت کوونکی رسوا او شرمنده کوونکی او څوک چې پر عالمانو نیوکه کوي او عیب یې لټوي، الله سبحانه و تعالی به یې د مرگ څخه مخکي د زړه په ناروغي اخته کړي.

د علماؤو د زهرجنو غوښو څخه اشاره و دي ته ده چې د یو چا غیبت یې په قرآن کریم کي د هغه د غوښو خوړل گڼلي دي، نو کوم څوک چې د علماؤو غیبت کوي، هغه گواکي د هغه غوښي خوري، مگر غوښي یې زهرجنی دي، څوک چې یې خوري یعنی غیبت یې کوي دین به یې وړانیزې او د زړه د ناروغي مطلب دا دی چې په ده کي به د ښه او بد احساس پا ته نه سي، ښو ته به بد او بدو ته به ښه گمان کوي.

د هیجا غیبت او سپکاوی جائز نه دی، څوک چې د علماؤو غیبت کوي، هغه به په سخت الهي عذاب اخته سي، علماء لیکي: د دغه سړي آخره خاتمه به یې ډیره خطرناکه وي. عام خلگ په دې بی پرواهي کي غرق دي، د تحقیق او پلټني څخه پرته پر علماؤو اعتراض یا نیوکي کوي او غیبت یې کوي، د عوامو دغه بی احتیاطي ډیري بربادی رامنځته کړي دي.

اول خو د تحقیقه او سنده پرته یو څوک خپل مقتدا یا امام وگرځوي، که هغه په حقیقت کي عالم نه وي، نو گام پر گام خپله په گمراهي کي اخته سي، نور خلگ هم گمراه کړي، بیا چې د هغه په گمراهي او بد عمالو خلگ خبر سي، نو بدگومانه سي وروسته دغه بدگماني د هغوی فکرونه خراب او گډوډ کړي، بیا پر ټولو علماؤو باندي بدگمانه کیري، چې نتیجه یې د دین او دنیا بربادي ده، ددې کبله ضروري ده چې اول خو یو څوک د مولوي، مولانا او عالم په ویلو او فهمولو کي تلوار ونه کړي، که د هغه بنسکاره خطاء یا گناه وویني، نو دغه عمل دي خامخا بد وگني، مگر هغه ته دي بد نه وایي ځکه کیدای سي، هغه د یوه سببه معذوره وي، که چیري پوره تحقیق وسي، نو د اسلام دین ته به هیڅ تاوان ونه رسیري او اصلاحات به هم راسي.

درواغ ویل یا د درواغو قسم اخیستل

حضرت ابوبکر صدیق (رضی الله عنه) فرمایي: یو ورځ حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) د خطبي لپاره ودریدی، نو ویې ژړل بیا یې وفرمایل: د درواغ ویلو څخه ځان وساتي، ولي چي درواغ او بد کاري سره یو ځای دي او دا دواړه به په دورځ کي وي. ابن ماجه، نسائي، في اليوم واليلة تخريج الاحياء

د یو بل حدیث شریف ارشاد دی: درواغ ویل رزق کموي. ابوالشیخ ابو هريرة اسناده ضعیف، تخريج الاحياء د حدیث شریف ارشاد دی: بربادي ده د هغه سړي لپاره چي د خلکو د خندولو لپاره درواغ وایي، بربادي ده د هغه لپاره، بربادي د هغه لپاره. ابو داود، ترمذي، وحسنه النسائي في الکبري تخريج الحياء

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: ما خوب ولیدی (د انبیاؤو خوب هم د وحی په حکم کي دی) چي یو سړی ما ته راغلی او را ته ویي ویل: راځه زه ورسره ولاړم، یو سړی ولاړ دی او یو سړی ناست دی د ولاړ سړي په لاس کي د اوسپني یو لور دی، چي هغه یې د ناست سړي په خوله ننه باسي، بیا یې را کاري تر دي چي تر غاري ورسیري بیا یې راوباسي او د خولي وخوا ته یې ور دننه کړي، بیا یې را وکاري چي په دي سره به دا زامه ټوله څيري کيري او هغه لومړی زامه خپل اصلي حالت راسي، بیا هغه لور ور واچوي او څيري یې کړي، رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: د خپل ملگري څخه مي پوښتنه وکړه: دا څه پېښه ده؟ هغه را ته وفرمایل: دا سړی درواغ ویوونکی دی، په قبر کي عذاب ورکول کيري او دغه شان به تر قیامته عذاب ورکول کيري. بخاري في حدیث طويل عن سمره بن جندب، تخريج الاحياء

عبدالله بن جراد (رضی الله عنه) فرمایي: ما د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) څخه پوښتنه وکړه: آیا دا امکان لري چي مومن دي زنا وکړي؟ رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: هو! کله داسي کیدلای سي، بیا ما پوښتنه وکړه: آیا مؤمن درواغ ویلای سي؟ رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: نه بیا یې دغه آیت تلاوت کړ: (إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَاذِبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآيَاتِ اللَّهِ). ژباړه: بیشکه! همدا خبره ده چي تري درواغ هغه کسان چي نه راړوي ایمان په آیتونو د الله (چي قرآن دی).

(سورت النحل - آیت ۱۰۵)

حضرت عبدالله بن عامر (رضی الله عنه) فرمایي: حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) یوه ورځ زموږ کور ته تشریف راوړ، زه کوچني وم، لوبو ته ولاړم، مور مي را ته وویل: ای عبدالله! مور تا ته یو شی درکوو، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وویل: ستاسو د څه شي ورکولو اراده وه؟ مور مي وویل: خرما رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: که دي خرما نه وای ورکړي، نو ستا په عمل نامه کي به د درواغو ویلو گناه لیکل کیدله. ابو داود، تخريج الاحياء

حضرت ملا علي قاري (رحمه الله عليه) د غير الله د قسم اخيستلو د منع دا حکمت بيان کړی دی، چې په يو چا سره قسم اخيستل دا د هغه د عظمت او لويي غوښتنه کوي، حقيقي عظمت او لويي د الله (جل جلاله) خاصه ده، نو ځکه هيڅ مخلوق و دې مقام ته نه سي رسيدلای. مرقاة المصابيح

کفري لفظ:- ځيني خلگ بيا وايي: الله (جل جلاله) ورکړي ده رسول الله (صلی الله عليه وسلم) دي يې ځيني واخلي، دا خبره کول ناروا، حرامه او د کفر کلمه ده، ددې مطلب دا سو چې الله سبحانه و تعالی يو چا ته نعمت ورکړی دی، رسول الله (صلی الله عليه وسلم) دي ځيني واخلي يعني د پيغمبرانو (عليهم السلام) طاقت تر الله سبحانه و تعالی زيات دی، دا د کفر عقیده ده.

رسول الله (صلی الله عليه وسلم) سره د ټولو فضايلو او صيفتونو چې سردار د ټولو انبياؤو دی، قرآن کریم پر را نازل سوی دی، سيد الاولين و الاخرين دی، دا ټول کاینات د رسول الله (صلی الله عليه وسلم) د رويه پيدا سوي دي، تر ټولو مخلوقاتو افضل دی، الله (جل جلاله) ته مقرب دی، مگر بيا هم د الله سبحانه و تعالی يو کامل بنده او مخلوق دی، هغه په خپله شپه او ورځ ټول مشکلات او د ستونزو په اړه د الله سبحانه و تعالی څخه د خلاصون لاري غوښتلې، نو د رسول الله (صلی الله عليه وسلم) طاقت تر الله سبحانه و تعالی غټ گڼل، دا د کفر عقیده ده.

دوهمه خبره دا ده چې يو بنده ته نعمت ورکول يا ځيني اخيستل، مرگ او ژوند، رزق او مسکنت، بنادي او غم دا ټول ورکول يا ځيني اخيستل د الله سبحانه و تعالی په قبضه او قدرت کي دي، د هيڅ مخلوق په دې کي هيڅ گډون نسته، هر څه چې په دنيا کي پيښيري د هغه واحد لاشريک د ذات په اراده سره کيري، رازق، مالک او خالق د ټولو کائناتو يوازي الله سبحانه و تعالی دی، د هيڅ نبي يا ولي په دې کي څه اختيار نسته ټول انبياء، اولياء او مقرب بنده گان د الله سبحانه و تعالی عبادت او اطاعت کوي، د الله سبحانه و تعالی د ذات څخه خپل حاجات، ضروريات، مشکلات غوښتني حلول و غواړی، او ټول امت ته درس دی چې هيڅ کوم مخلوق د الله سبحانه و تعالی سره شريک نه کړی، نه په صفاتو کي، نه په اسماءو او نومونو کي.

درواغ نه بلکي تعريض جائز دی: کله کله انسان د خپل حق د حصولو لپاره و دې ته اړ سي چې درواغ ووايي، د درواغ ويلو څخه پرته خپل حق لاس ته نه سي را وړلای، په داسي صورت کي بنکاره درواغ ويل جائز نه دي، بلکي د ضرورت پر مهال تعريض جائز دی، يعني داسي خبره کولای سي، چې په ظاهره کي د حقيقت خلاف وي، مگر ددې څخه مطلب اخيستلای سي.

په ۱۸۵۷م کال کي کله چې مجاهدينو د انگریزانو په مقابل کي ماته وخوړله، نو د مجاهدينو مشر مولانا محمد قاسم ناناتوي (رحمه الله عليه) څخه يو انگریز پوښتنه وکړه: مولانا قاسم چيري دی؟ په خپله يو څو گامه د شاوخوا ته ستون سوو، او ويي ويل: اوس خو دلته وو، انگریز افسر ته يې مغالطه ورکړه چې هغه دلته وو، تا نه وليدی حال دا چې دی په خپله مولانا محمد قاسم ناناتوي (رحمه الله عليه) وو، درواغ يې هم نه وويل او دبنمن يې هم خطاء ايستي.

د احادیثو په ذکر سوو روایاتو کي څومره سخت عذاب ټاکل سوی دی، د درواغ ویوونکي لپاره او دغه گناه یی د اسلام او ایمان خلاف گنلې ده، متاسفانه چي ډیر مسلمانان په اخته دي، ددی ناوړي گناه بدوالی د خلکو په زړو کي دومره ځای نیولی دی، چي درواغ ویل ورته هیڅ گناه نه معلومیري او بیا یې په فخر سره بیانوي، او دا هم وایي ما فلانکي کس ته درواغ وویل او هغه مي دوکه کړی، د حدیث څخه دا هم معلومه سوه، چي په خبرو اترو کي د کوچنیانو د ساتیري لپاره که دي د حقیقت خلاف خبره وکړه دا هم گناه ده.

د مسجد شریف بی احترامی کول

د حضرت ابو هريره (رضي الله عنه) څخه روايت دی: رسول الله (صلى الله عليه وسلم) فرمايي: بنه د بنارونو الله (جل جلاله) ته مسجدونه دي او مبعوض د بنارونو الله (جل جلاله) ته بازرونه دي. مسلم

د حضرت عائشه (رضي الله عنها) څخه روايت دی: حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) د کورونو سره د مسجد په جوړولو سره امر کړی دی او دا چي مسجدونه پاک، صفا او خوشبويه به وي. ابو داود، ترمذي

پورتني احاديث د مسجد په عزت، احترام او ددي په عالی مقام يعني صفایي دلالت کوي، مساجد خاص او خاص د الله (جل جلاله) د عبادت، لمونځ، تلاوت او د الله (جل جلاله) د ذکر لپاره جوړ سوي دي، له همدې کبله پر هر مسلمان لاذمه ده، چي د مسجد په پاک ساتلو او خوشبويه کول کي خپل تر خپله وسه کار وکړي او ځان ځيني ونه سپموي.

د مسجد صفایي او پاک ساتل یوازي د مسجد د امام او طالب کار نه دی، بلکي پر ټولو مسلمانانو باندي لاذمه ده، پر دې سربيره د محل خلگو ته په کار ده چي د مسجد د صفایي او پاک ساتلو لپاره یو خادم ورته وټاکي، هغه ته یو څه میاشتنی تنخوا ورکړي، د صفایي کار یوازي په امام او طالب باندي کول د دين بی قدري او د جهالت علامه ده.

په مسجد کي د دنیا په هکله خبري کول: په ډيرو احاديث کي ددي کار څخه منع راغلي ده. په یو حدیث کي راغلي دي: په مسجد کي د دنیا خبري کول، د سړي بنه عملونه داسي خوري لکه اور چي لرگي سوځي. که کومه ضروري خبره ناڅاپه کول غواړي، نو د مسجد څخه باید دباندې ووځي، خپل مشکل دي حل کړي، وروسته دي مسجد ته د لمانځه لپاره داخل سي، په مسجد کي د دنیا خبري کوونکي ته د آخرت سخت عذاب کتونکی دی، په اوس وخت کي د خلگو دا عادت گرځیدلی دی، چي د دنیا د کارونو او خبرو لپاره یي مسجد د غونډو تالار گرځولی وي، در حالی چي مسجد یوازي او یوازي د الله (جل جلاله) د عبادت ځای دی.

په مسجد کي دنيوي عمل کول حرام دی: لکه څنگه چي مسجد یوازي او یوازي د الله (جل جلاله) د عبادت لپاره جوړ سوی دی، له دې کبله شریعت په مسجد کي دنيوي معامله په سختي سره منع کړي ده.

حضرت محمد (صلى الله عليه وسلم) فرمايي: کله چي د یو سړي څخه دا واورى چي هغه په مسجد کي د ورک سوي شي اعلان کوي، نو ورته ووايست چي الله (جل جلاله) دي یي نه در پیدا کوي، ځکه یقیناً مسجدونه ددي لپاره نه دي جوړ سوي. مسلم

د یو بل حدیث شریف ارشاد دي: چي کله یو سړی و مسجد ته راسي او دنيوي خبري وکړي، ملکه ورته ووايي: پته خوله سه ای د الله (جل جلاله) ولي! که یي نوري خبري وکړي، نو ورته

وايي: پټه خوله سه ای د الله (جل جلاله) مبعوضه! که يې نوري خبري وکړې، نو ورته وايي: پټه خوله سه پر تا دي د الله (جل جلاله) لعنت وي. کتاب المدخل

په فتاوي هنديه کي راغلي دي: د معتکف څخه ماسيوا بل چا ته په مسجد کي خوب او خوراک کول مکروه دي. فتاوي هنديه

په ځينو سيمو کي د ورک سوو کوچنيانو اعلان په مسجد کي کوي، دا يو دنيوي عمل دی، ددې عمل کول په مسجد کي سخت حرام دی، ددې لپاره رسول الله (صلى الله عليه وسلم) بنيراء کړې ده، چي الله (جل جلاله) دي يې نه در پيدا کوي، دغه بنيراء د دغه د نارواتوب لپاره کافي ده.

همداسي په ځينو نورو سيمو کي بيا ډير خلگ د تعزيت يا فاتحي لپاره په مسجد کي سره راټوليري، دننه په مسجد کي دنيوي خبري، غيبتونه، يو پر بل بهتان، فسق او فجور کوي، او دا کارونه عادتاً کوي هيڅ باک هم نه په کوي، ځيني خو لا نسوار هم هلته کوي، چي په دې سره نو د مسجد سخته بي احترامي کيري، که چيري د فاتحي لپاره د مسجد څخه دباندې يو ځای جوړ کړل سي، نو دا به يو ښه کار وي، ځکه چي مسجد يوازي د الله (جل جلاله) عبادت ځای دی، د ضرورت پر اساس کي په مسجد د فاتحي مراسم تر سره سي، په مسجد کي د دنيا خبري او د بي ځايه مجلسونو څخه ډډه وسي، او د مسجد احترام وسي بيا نو کوم مشکل نسته.

لمانځه ته په صحیح ډول توجه نه کول

د حدیث شریف ارشاد دی: کوم سړی چې صف بشپړ کړي، الله سبحانه و تعالی هغه د ځان سره یو ځای کوي، او څوک چې د صف په مینځ کې خالیگه راولي، یعنې په صف کې خالی ځای پریري، الله سبحانه و تعالی به ور سره اړیکه پرې کړي. قال الحاکم صحیح علی شرط مسلم، زواجر

د صف د بشپړ کولو مطلب دا دی، چې په مینځ کې یې خالی ځای پاته نه سي، او قطع کول یعنې پرې کول ددې ضد دی، یعنې په مینځ کې ځای پرینوول.

د حدیث شریف ارشاد دی: خپل صفونه سم او برابر کړی، او که داسې ونه کړی، الله سبحانه و تعالی به ستاسې مخونه وگرځوي. په ځینو روایاتو کې راغلي دي: ستاسې په زړونو کې به اختلاف پیدا سي. بخاري، مسلم، زواجر

په صف کې یو ځای دریدل او صف سمول، د اُمت د علماؤو په اتفاق سره واجب دی، ددې خلاف عمل کول سخته گناه ده او د ذکر سوو احادیثو د سزاو لایق گڼل کېږي. عموماً خلک په منځ کې خالی ځای پریري، په مخکې کې ځای وي، خو دی د شاه په صف کې ودریري او په دریدلو کې هم شاه یا مخ ته ودریري.

مسئله: د هر لمونځ کوونکي بجلکي د بل لمونځ کوونکي د بجلکو سره به برابري وي، پندی او پنجې که شاه او مخته وي کومه خبره نه ده، مگر بجلکي سره برابرول ضروري دي، په دې کې بي پرواهي کول لویه گناه ده.

په لمانځه کې راسته او چپه خواو ته د سترگو په کونجو سره کتل: د حدیث شریف ارشاد دی: الله سبحانه و تعالی وه خپل بنده ته چې هغه په لمانځه کې وي برابر متوجه وي، خو کله چې بنده مخ و اړوي، نو د الله سبحانه و تعالی هم توجه ځیني واورې. احمد، ابو داود، نسائي وغيره

د حدیث شریف ارشاد دی: ای عزیزه! په لمانځه کې راسته او چپه خواوو ته د کتلو څخه ځان وساته، ځکه په لمانځه کې یوې خوا او بلې خواته کتل هلاکت دی. ترمذي، وحسنه

د امام د مخه سجدي یا رکوع ته تلل: د حدیث شریف ارشاد دی: آیا ستاسې څخه څوک ددې خبرې څخه نه بیریري، چې هغه په رکوع او سجده کې د امام د مخه سر را پورته کړي، نو الله سبحانه و تعالی به د هغه سر د خره د سر غوندي کړي، یا به د هغه شکل او صورت د خره د شکل په شان کړي. بخاري، مسلم

په اوسني عصر کې ډیر خلک په دې کبیره گناه اخته دي او هیڅ فکر هم نه کوي، چې ددې عمل عواقب به څه شي وي او دا کار چې زه یې کوم بنه دی که بد بیخي په بي پرواهي کې

په اخته وي، او که یو څوک د نصیحت پر ډول ورته ووايي: دا عمل ښه کار نه دی، نو دی په جواب کي ورته ووايي: ته دي خپل لمونځ سم که او ته خو ملا نه يې چي ما ته نصیحت کوي.

د جمعي په ورځ په مسجد کي د خلگو پر اوږو او بښتل: د حدیث شریف ارشاد دی: کوم سړي چي د جمعي په ورځ د خلگو پر اوږو اوږي او مخته ځي گواکي پر يوه پل باندي دورخ ته ورسیدی. ترمذي، ابن ماجه، زواجر

رسول الله (صلی الله عليه وسلم) د جمعي په ورځ خطبه لوستله یو سړی د خلگو پر اوږو اوښتی مخته تلی، رسول الله (صلی الله عليه وسلم) ورته وفرمایل: کښینه تا خلگ په تکلیف کړل. احمد، ابوداود، نسایي

د یو بل حدیث ارشاد دی: زه گورم ته واخلگو ته تکلیف ورکوي، او چا چي یوه مسلمان ته تکلیف ورسوی، هغه گواکي و ما ته يې تکلیف ورسوی او چا چي ما ته تکلیف ورسوی، هغه الله سبحانه و تعالی ته تکلیف ورسوی. الطبراني في الصغیرو الاوسط

په ځینو روایاتو کي راغلي دي: که چا د خلگو پر اوږو گامونه وړول د هغه د جمعي لمونځ د ماښین لمونځ سو، يعني د جمعي د لمانځه فضیلت او ثواب يې باطل سو.

فکر وکړی! چي په دې عمل کولو باندي په حدیث کي څونده سخت عذاب راغلی دی، مگر ډیر مسلمانان په دې گناه اخته دي او هیڅ توجه نه کوي، ددې عمل په هکله که چيري د مخ په صفونو کي ځای نه وي، نو شاته یا هم د بوتونو په ځای کي دریدل هم ځان ته درجي لري.

په لمانځه کي په کالو بازی کول: د کالو د استعمال چي کومه طریقه عامه ده، ددې څخه خلاف استعمالول، مثلاً: قمیص پر سر باندي اچول، یا پتو او دسمال په سر باندي اچول، یا دواړه طرفه ایله پریښوول، چي دې ته بیا په فقهي اصطلاح کي سدل وایي. دا عمل کول په لمانځه کي ناروا او گناه ده، همداسي که بیبډ کالو کومه برخه په وار وار اړول یا د بدن یوې برخي ته بي ضرورته په وار وار سره حرکت ورکول، په پزه یا غوړ کي بي ضرورته گوته وهل او دا سي نور دا عمل عبث عمل دی، په لمانځه کي ناروا او گناه ده.

سدل مکروه دی: - علامه ابن عابدین شامي (رحمه الله عليه) د کراهیت په باب کي فرمایلي دي: ددې د کراهیت درې (۳) وجهي دي: - ۱: د اهل کتابو سره مشابهت. ۲: د عورت د لوڅوالي خطر او دا په هغه صورت کي چي کالي په سر باندي وزرول سي او پتو یا پرتوگ يې نه وي. ۳: غيري عادي اغوستل کوم چي په عادت کي دغه ډول نه اغوستل کيږي. مثلاً: پتو يې پر ځان نه وي پیچلی، بلکي پر اوږه يې زړولی وي، یا يې چپنه اغوستي وي، خو لستوني يې ایله پرې ایښي وي په لاس يې نه وي اغوستي. په لمانځه کي داسي عمل کول مکروه دی، د لمانځه څخه بهر کوم باک نه لري. په حواله د احسن الفتاوی

پرتنه د کوم ضرورته یو وار لاس پورته کول بدن گړول هم مکروه تحریمی دی، که کوم داسی ضرورت وي چي پرتنه د بدن د گړولو څخه په لمانځه کي اطمینان نه سي راتلای، نو یو وار یا دوه واره بيله کراهيته جائز دي، د دري (۳) واره (سبحان ربي الاعلی) ویلو د وخت په اندازه دري (۳) واره د ضرورت له کبله ځان گړول هم مفسد دي او دا بیا هلته چي په هر صورت کي لاس پورته کړي، که یو ځل لاس پورته کړي او که دري (۳) واره ځان وگروي دا لمونځ نه فاسدوي، عموماً خلک پرتنه د کوم ضرورته په لمانځه کي لاسونه پورته کوي، خپل لمونځونه فاسد او برباد کړي، ډیر احتیاط په کار دی. رد المختار، احسن الفتاوی

په تول او ترازو کې کمی کول

الله سبځانه و تعالى په قرآن کریم فرمایي: (وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ). ژباړه: هلاکت دی د کم ورکونکي (پیماني لره). (سورت المطففين - آیت ۱)

دا آیت ددې گناه سختي او عذاب بیانوي، په تول او ترازو کې کمی کول سخته کبیره گناه ده.

حضرت عبدالله بن عمر (رضی الله عنهما) فرمایي: یو ورځ رسول الله (صلی الله علیه وسلم) مور ته تشریف راوړ او ویې فرمایل: پنځه (۵) خصلتونه داسې دي، کله چې تاسې په هغو کې بوخت سئ، نو د هغو ناوړې نتيجې به په لاندې صورتونو کې ومومي، او زه د الله عزوجل څخه پناه غواړم چې تاسې په کبني بوخت سئ: ۱: کله چې په یو قوم کې فحاشي او بي حیايي خپره سي، نو ددې امله پر هغوی باندي لعنت او غضب کېږي، چې په نتیجه کې به هغوی کې طاعون او داسې ناروغۍ خپري سي، چې د هغوی مشرانو به نه اوریدلي وي او نه به یې هم لیدلي وي. ۲: کله چې یو قوم په تول او ترازو کې کمی وکړي، نو پر هغوی باندي د وچکالي او گراني عذاب راځي، که باران وي او که نه وي همدا ډول د خلکو غوښتنې، پور او داسې نور ډیریري واکدارن به یې ظلم ورباندي کوي. ۳: کله چې یو قوم په زکات ورکولو کې کوتاهي کوي، نو بارانونه پر وخت نه کېږي، که څاروي نه وای، نو هیڅکله به بارانونه ورباندي نه وای سوي. ۴: کله چې یو قوم د الله (جل جلاله) او د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وعدي ماتوي، نو الله (جل جلاله) به د نورو قومونو څخه دښمنان ورباندي مسلطه کوي، چې د هغوی مالونه به په ناجائزه طریقه سره واخلي. ۵: کله چې مسلمان حاکمان او واکداران، قرآني حکمونه او قوانین نه نافذ وي، نو د مسلمانانو په خپل مینځ کې اختلاف او جنگ پیلېږي. ابن ماجه، البزار، البيهقي، الحاكم، مسلم زواجر

حضرت عبدالله (رضی الله عنه) چې به کله بازار ته تشریف یوړی، نو دوکاندارانو ته به ودریدی او ویل به یې چې په تول ترازو کې د الله (جل جلاله) څخه وښیږی، ځکه چې د قیامت په ورځ (مطففين) یعنی په تول او ترازو کې کمی کوونکی داسې درول کېږي، چې د سختي د امله د خلکو خولي به د دریاب په شان به بهیږي او دا به د غوړنو تر نیمایي برخي پوري به ورسیري. یادونه: که د حدیث شریف الفاظو ته په غور او ځیر سره وگوری، نو د رسل الله (صلی الله علیه وسلم) د پیشبیني او رښتیاوالی به په سترگو وویښی.

یو د سلفو مخکني علماؤو څخه بیان کړي یې دي: زه د یو ناروغ پوښتنې ته ورغلم، هغه ته مي د شهادت د کلمي تلقین وکړ، هغه څه ویل غوښتل خو ژبي یې حرکت نه کوی، څه وخت ورسته په هوبش کې راغلی، نو مي ځیني وپوښتل: کله چې ما د کلمي تلقین درته کوی، تا ولي نه ویله؟ هغه را ته وویل: وروه! د ترازو د لاس ستن زما پر ژبه پرته وه، د هغه له کبله ما کلمه نه سواي ویلای، ما ورته وویل: یا الله خیر! آیا تا په ترازو کې کمی کول؟ هغه وویل:

قسم په الله! هیڅکله نه. هو! دا ډیره پښیدله چې ما تر ډیره وخته پوري خپل ترازو نه برابروي، په دې کې به څه توپیر کیدی.

په اوسني عصر کې په مسلمانانو کې دا پنځه (۵) رقمه خصلتونه عام او خپاره سوي دي، نو ددې ناوره کار کومې نتيجې چې په حديث کې ذکرې سوي دي، هغه هم خپرې سوي دي او دا هغه غمونه دي چې پر مسلمانانو باندي يې مخکې تنگه کړې ده، مگر د افسوس ځای دی چې د حديث شريف په داسې روښانه ارشاداتو باندي ولي زموږ سترگې نه خلاصیږي؟ او دا اوسني غمونو د ليرې کولو لپاره د زمانې عقلان ډول ډول تدبیرونه نیسي، مگر ددې اصلي اسباب او علتونه په حديث کې بيان سوي دي، د هغه ختمیدو ته هیڅ څوک پاملرنه نه کوي. د هغو خصلتونو څخه یو هم د همدې موضوع عنوان دی یعنی په تول ترازو کې کمی کول په دې کې دا نه دي بيان سوي، چې کوم خاص اندازه دي د ځان لپاره راوگرځول سي، بلکې مقصد لږ توپیر لکه: یو گرام، لس گرامه، یا د گز شپاړسمه (۱۶) برخه وي ددې حکم همدغه دی.

له دې وجهې څخه په قرآن کریم کې دغه شان عمل کونکو ته (مطففین) ویل سوي او شمیرل سوي دي، (طفف) یعنی د لږ شي لپاره خیانت کونکی، کوم تاجر چې په تول کې ټوله ورځ کمی کوي، کیدای سي په ټوله ورځ کې نیم سر، پاؤ، نیم گز، یا څه کم راوگرځوي، دا په هره سودا کې په یوه لویه سخته کبیره گناه باندي بدلیري او دغه کس په اخته کیږي.

د مخکنیو علماء کرامو د داسې کسانو په شان کې ارشاد دی: د بربادي سره بربادي ده، د هغو خلکو لپاره چې د یوې داني په بدل کې د جنت نعمتونه قربان کړي او ځان د دورخ د هغه درد ناکه عذاب لایق وگرځوي، کوم چې په هغه کې غرونه ویلي کیږي.

تصویر جوړول حرام دی

حنفي فقهاؤو او علماؤو فرمايلي دي: د روح لرونکي تصوير جوړول سخت حرام دی، او د کبائرو گناهونو څخه دی، که څه د ذلت او اهانت لپاره جوړ سوی وي، یا د یو بل هدف لپاره وي، په هر حال حرام دی، ځکه چې په دې کې د الله سبحانه و تعالی د صفت تخلیق مقابله ده، که څه هم هغه تصویر پر توکر، فرش، دینار، درهم، پیسو، دیوال یا لوبني باندې وي، هو! پر کوم شي چې تصویر نه وي، لکه: درخته او داسې نور... څه چې تصور نه وي نو داسې څه حرام نه دي.

د حرمت په دې حکم کې صورت والا او بي صورته فقط نقش تصویرونه برابر دي، دا خبره امام مالک، ثوري، امام ابوحنيفه (رحمة الله عليهم) او د علماؤو جماعت بیان کړې ده.

علامه مرادوي حنبلي (رحمه الله عليه) فرمايي: د روح لرونکي شي تصوير جوړول حرام دی، د درختي او نورو شيانو تصوير جوړول کوم چې د روح لرونکي شي مشابه نه وي د صحيح مذهب مطابق حرام نه دی. الانصاف

د احکامو خلاصه: د قرآن کریم، احاديثو او د فقهي د کتابونو څخه لاندې احکام ثابتيري، د روح لرونکي شي تصوير جوړول سخت حرام او گناه يې کبیره ده. تصوير که هر ډول وي، که غټ وي که کوچنی وي، پر توکر او که پر کاغذ جوړ سي او که پر دیوال باندې وي، که په قلم جوړ سوی وي او یا هم په کامره باندې اخیستل سوی وي. همداسې تصوير په مطبعه کې چاپول، په ماشین یا قالب کې اچول هم ناروا دي، د تصوير خرڅول او رانیول حرام دي، په دې سره کټل سوي پیسه حرامه او د گټې وړ نه ده.

په هغه وخت کې چې د تصوير خرڅول او رانیول دي مقصد نه وي او ستا مقصد نور څه رانیول وي، لکه: کالي، کتابونه یا ځیني نور شيان او پر هغه باندې تصوير وي، ددې شي تجارت جائز دی، مگر پر خریدار لازمه ده چې د شي د رانیولو سره تصوير ضایع کړي.

تصوير ته قصداً کتل نورو ته وربنکاره کول او د ځان سره ساتل یا هم ایښوول جائز نه دی، د ټلیفون، ټلويزون او داسې نورو... شيانو ته ورته فحش او بي حياء تصويرونو ته کتل، یو او بل ته بنکاره کول حرام او کبیره گناه ده. دا حکم د اخبارونو، رسالو، مکاتیبو او پوهنتونو د کتابونو د تصويرونو لپاره هم دی، د جائز مضمونونو لوستل جائز مگر تصويرونو ته يې کتل ناجائز دي. احسن الفتاوى

ځینو کسانو د بزرگانو، عالمانو، مجاهدینو، قهرمانانو او دوستانو تصويرونه په کور، دفتر، دوکان، او یا هم نورو ځایو کې ځړولي وي، یا يې په البم کې ایښي وي، دا عمل د اسلامي شریعت د نظره حرام او ناروا دی، همداسې تصويرونه متبرک گڼل د کفر خطر وړ سره سته،

هر مسلمان ته په کار ده چې ددې حرام عمل څخه ځان او نور مسلمانان وساتي، او ټول تصویرونه وسوځي، که دا بڼه او رواه عمل وای، نو معززو اصحابانو به نعوذ بالله د سید الانبياء حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) تصویر به جوړ کړي وای، د ځان سره به یې ساتلی وای، مگر خپله رسول الله (صلی الله علیه وسلم) د تصویر جوړولو څخه منع کړې ده، ځکه چې دا د الله (جل جلاله) د تخلیق سره مشابهت او شرک دی، ځکه نو شرعاً دا عمل حرام دی.

مسئله: تصویر که په قلم سره لیکل سوی وي، یا په مطبعه کې چاپ سوی وي، یا په کامره سره اخیستل سوی وي، د ټولو حکم یو دی یعنې حرام دی.

د تصویرونو مخه نیول یا د منځ وړل: د احسن الفتاوی فقه العصر علامه مفتي رشید احمد الدهیانوي (رحمة الله علیه) فرمایي: په دې کې دا قبائح دي:

۱: په دې عمل سره د تصاویرو صنعت ته ترقي ورکول کيږي، کوم چې په اجماع سره حرام دی.

۲: پر فرش یا نورو ذلیلو شیانو کې د تصویرونو په استعمال سره د عامو خلکو د گمراهي او د کبانرو گناهونو د کولو ذریعه ده، ځکه چې عوام ددې څخه مطلقاً پر اباحت باندي استدلال کوي، عوام په مهانه یعنې کوم چې د ذلت په ځای کې استعمالیږي او غیر مهانه یعنې کوم چې د ذلت په ځای کې نه استعمالیږي، کوم فرق نه سي کولای.

۳: که پر فرش باندي تصویر وي، هلته هم ملائیکي نه راځي، په دې صورت کې که څه هم د ملائیکو امتناع مختلف فیه دي، مگر د ذکر سوو وجوهاتو له مخې امتناع راجع معلومیږي.

د امتناع تر دې هم غټ دلیل دا دی، چې د یو معکون عمل د معمول بقاء یعنې پاته کول بلکې افتتاء یعنې حفاظت دی، خلک یې د اهانت په نیت نه ږدي، بلکې د شوق لپاره یې ږدي، د مذکوره قبائحو په صورت کې هم د لمانځه کراهت او رگراځول واجب تقاضا کوي.

مسئله: د روح لرونکي شي تصویر اخیستل یا په بل چا اخیستل د تصویر دواړه عملونه ناروا او حرام دي، هو! که یو داسې هیواد ته د تللو اړتیا وي، چیرې چې د ورتگ لپاره د تصویر اخیستلو سره پاسپورټ لاسته راوړل ضروري وي، نو د ضرورت په اساس سره جائز دی، مگر د سیاحت یا تفریح لپاره جائز نه دی.

یادونه: ددې مسئلې په اړه مکمل بحث چې په کبني د قرآن کریم، حدیث د عقلي او نقلي شبهاتو د جوابونو سره اړونده فقهي مسئلې په تفصیل سره د احقر په رساله کې تصویر الاحکام تصویر کې بیان سوي دي کتلاي سي.

په اوسني عصر کې چې بیلا بیلو هیوادنو ته د تگ لپاره پر پاسپورټ باندي تصویر لگول ضروري گڼل سوي دي، همداسې د یو هیواد په دننه کې د تذکرې یا نورو کارپونو لپاره

تصویر پر لگول ضروري دي، دغه گناه د حکومتونو په غاړه باندې ده، لکه څرنګه چې مسلمانان یې دې ته مجبوره کړي دي، احتیاطاً استغفار ویل په کار دي چې وویل سي.

د حدیث شریف ارشاد دی: د رحمت ملائیکي وهغه کور ته نه ننوځي، په کوم کور کې چې د روح لرونکي شي تصویر یا سپی وي. الصاح السنة

په اوسني عصر کې دغه گناه دومره ډیره سوې ده، چې د نړۍ هیڅ ساحه یا ځای به ځیني پاته نه وي، ددې گناه څخه پرهیز کونکي یعنې ځان ساتونکي ته د ژوند په هره برخه کې ستونزي دي، د سر د رخچیني څخه نیولې بیا د پینو تر بوتونو پورې، کوم شیان چې په بازار کې دي د تصویر څخه خالي پیدا کیدل یې ستونزمن سوي دي.

د استعمال کورني شیان: لکه لوبښي، د کالو گنډلو ماشین، د دواوو د بلیان، بوتلان او داسې نور.. یا هم اخبارونه او رسالې تر دې پورې چې مذهبي او اصلاحي کتابونه هم ددې لویي گناه څخه خالي پاته نه دي او نه سوه. د تجارانو، دوکاندارنو او د هر خرڅونکي څخه دا غوښتنه کوو، چې ددې شیانو د خرڅولو څخه ځان وساتي او په خاص ډول رانیونکي دي هم ځان ځیني وساتي.

سوداګر کولای سي تصویر ختم کړي، د هیواد سوداګر په دې کې ډیر مهم رول لوبولای سي، هر سوداګر چې بهرني تجارتي مالونه هیواد ته راوړده وي، نو د کمپنۍ او کارخانې د مالک سره د روح لرونکي شي د تصویر ختمولو خبره دي ورسره وکړي، هغه دا خبره ورسره مني یا هم خوښوي، ځکه چې د هغه مقصد خپل مالونه خرڅول په زیاته اندازه سره دي، فقط ټینګ عزم، صفا نیت او دیني غیرت ته اړتیا ده، دا د مسلمان صفات دي، متأسفانه ځیني تجاران او د کارخانو مشران ښه پر دین برابر خلګ یې، مګر بیا هم ددې عمل څخه ځان نه ساتي او نور خلګ هم په دې گناه کې د ځان سره اخته کوي.

د الله (جل جلاله) د نامه څخه ماسیوا په بل څه قسم اخیستل

کوم څوک چې د غیر الله سوگند یعنی قسم واخلې هغه د کفر او شرک عمل وکړ. ترمذي شریف الله (جل جلاله) ددې څخه منع کوي چې تاسې د خپل پلار یا زوی قسم واخلې. رواه السنه، جمع الفوائد کوم چا چې سوگند واخلې که فلانی خبره داسې نه وي، نو زه د اسلام څخه وتلی يم، که هغه درواغ ويلي وي، نو دغه سي ده، څرنگه چې هغه ويلي دي، یعنی د اسلام څخه وتلی دی او که رښتني وي، بیا هم د اسلام وه لوري ته سم سالم نه راگرځي. نسائي، ابو داود

د حدیث د ظاهري الفاظو څخه داسې معلومېږي چې د دغو گناهونو کوونکی کافر کېږي، خو علماؤو د نورو روایتونو په رڼا کې ددې څخه دغه مطلب اخیستی دی، چې دا سړی وکفر ته نږدې کېږي، مگر د کفر فتوای نه باندې کېږي او د کفارو غوندي چلند به نه ورسره کېږي.

د حضرت عبدالله بن عمر (رضی الله عنهم) څخه روایت دی: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: قریشو به په خپلو پلرونو سره قسم اخیستل، نو تاسې په خپلو پلرونو سره قسم مه اخلې.

د فقه د معروف کتاب الدرالمختار او د فتوای معتمد فتوای شامیه د پورتنیو عبارتونو خلاصه دا ده: قسم فقط د الله سبحانه و تعالی په نومونو او د هغه په صفاتو سره منعقد کېږي، د الله سبحانه و تعالی څخه ماسیوا په نبی او کعبه سره قسم نه منعقد کېږي، بلکې داسې څه ویل یا کول حرام او گناه ده، قرآن کریم څرنگه چې د الله سبحانه و تعالی کلام دی او قسم په دې سره مشهور او متعارف دی، نو ځکه منعقد کېږي.

قسم نه اخیستل بڼه کار دی: مسلمانانو ته د مقدس شریعت دا بنوونه ده، چې پر هره خبره باندې قسم وانه خلی، په کومه خبره کې چې تاکید مقصد وي، هغه باید په بل تعبیر سره ادا کړل سي، سوگند وانه خیستل سي او که د کوم چا عادت وي هغه دي دا عادت پریردي.

لکه علامه ابن عابدین شامي (رحمة الله علیه) چې فرمایي: په الله سبحانه و تعالی سره قسم اخیستل مکروه نه دي، مگر لږول یې تر ډیرو غوره دي. الدرالمختار

که د یوې مجبوري د وجهي د قسم اخیستلو ضرورت پېښ سي، نو به فقط او فقط په الله (جل جلاله) سره قسم یادوي، د الله سبحانه و تعالی د نامه څخه ماسیوا په بل چا سره به قسم نه یادوي.

د عبدالله ابن عمر (رضی الله عنهم) څخه روایت دی: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: خبردار که څوک قسم واخلې، نو هغه دي په الله سره قسم واخلې. بخاري شریف

بي گټي خبري او عمل کول

انسان چي څومره خبري يا عمل کوي ظاهراً پر درې (۳) ډوله وي: ۱: گټور عمل يا خبري کول چي د دين او دنيا کومه گټه په کبني کي وي. ۲: تاواني عمل يا خبري کول چي د دين او دنيا کوم تاوان په کبني کي وي. ۳: نه گټور نه تاواني عمل يا خبري کول چي نه گټه په کبني کي وي او نه تاوان په کبني کي وي.

دا دريم (۳) ډول يې په حديث کي د (لا) يعني بي کاره په لفظ سره تعبير سوی دی، مگر که لږ په ځير سره ورته وکتل سي، نو واضح به سي چي دا دريم (۳) ډول په حقيقت کي په تاوان کي داخل دی، ځکه چي د داسي عمل يا خبري کولو پر ځای چي صرف يو وار (سبحان الله) وويل سي، نو د قيامت په ورځ به د اعمالو تله يعني ترازو خو به په دروند سي، نیک اعمال به يې وزن پيدا کړي يا يو بل گټور عمل بايد وکړي، نو د گناهونو کفارو او د آخرت د خلاصون ذريعه يا لږ تر لږه د دنيا د اړتياوو څخه د بي فکري سبب خو به يې سي.

د حديث شريف ارشاد دی: کوم کس چي په يو مجلس کي کبني او په ټول مجلس کي د الله سبحانه و تعالی کوم ذکر ونه کړي، د قيامت په ورځ به دغه مجلس دده لپاره حسرت او پښيماني وي.

د حديث شريف ارشاد دی: - حضرت محمد (صلی الله عليه وسلم) فرمايي: د انسان د صحيح اسلام يوه نښه دا ده چي بي گټي کارونه پریردي. رواه الترمذي وابن ماجه عن ابي هريرة

د حديث شريف مفهوم دی: يو ځل کعب بن عجره (رضی الله عنه) څو ورځي د حضرت محمد (صلی الله عليه وسلم) خدمت ته حاضر سوی نه وو، رسول الله (صلی الله عليه وسلم) د خلگو څخه د کعب بن عجره (رضی الله عنه) په اړه پوښتنه وکړه؟ په جواب کي ورته وويل سول: کعب بن عجره (رضی الله عنه) ناروغه دی، حضرت محمد (صلی الله عليه وسلم) د هغه د پوښتنې لپاره ورغلی حالت يې نازک و برينيدی، نو رسول الله (صلی الله عليه وسلم) وفرمايل: ای کعبه! ستا لپاره دي زيری وي، د کعب مور وويل: ای کعبه! تا ته دي جنت مبارک وي، دا خبره حضرت محمد (صلی الله عليه وسلم) واوريدله، نو يې وفرمايل: د الله (جل جلاله) په معامله کي سوگند اخیستونکی، مداخله کوونکی څوک دی؟ کعب بن عجره (رضی الله عنه) ورته وويل: زما مور ده.

محمد (صلی الله عليه وسلم) ورته وويل: ته څه خبره يې چي کعب بن عجره (رضی الله عنهم) کله (لا) خبري کړي وي، يا تر ضرورت زيات مال يې د الله سبحانه و تعالی په لار کي په خرڅولو کي کوتاهي کړي وي، نو په داسي حالت کي ويو چا ته څه حق دی چي د جنت حکم ولگوي.

ښکاره مطلب يې دا دی: د (لا) يعني بي کاره خبري او عمل حساب به وي او کوم شی چي حساب او نيونه يې وي، د هغه څخه خلاصون يقيني نه وي. احياء

لونگ یا پرتوگ تر بجلکو کبنته کول

د حدیث شریف ارشاد دی: د قیامت په ورځ به الله سبحانه و تعالی هغه سړي ته د رحمت په نظر سره ونه گوري چي خپلي جامي يې په تکبر او فخر سره اوږدې کړي وي. بخاري، مسلم

د حدیث شریف ارشاد دی: حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: کومه برخه د پرتاگه چي تر بجلکو لاندې کبنته سوه هغه په دورځ کي ده. بخاري شریف

د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ارشاد دی: درې (۳) کسان دي چي الله سبحانه و تعالی به ورسره خبري نه کوي او ورته گوري به هم نه او نه به هغوی پاک وي او د دوی لپاره درد ناکه عذاب دي، د حدیث شریف روایت کوونکی وايي: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) دغه کلیمي درې (۳) ځله تکرار کړي، حضرت ابوذر غفاري (رضي الله عنه) پوښتنه وکړه: دا خلگ خو ډیر په توان کي دي او هلاک سول دغه څوک دي؟ رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایي: کوم سړی چي تر بجلکو کبنته پرتوگ یا لونگ وزړه وي او کوم سړی چي د یو چا سره نیکی او ښه وکړي او بیا احسان ورباندي کوي او کوم څوک چي د درواغو په قسم سره خپل سامان خرڅ کړي.

ابو داود، نسائي، ترمذي، ابن ماجه

حضرت عبدالله بن عمر (رضي الله عنهم) فرمایي: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) چي د لونگ او پرتاگه په باب څه وفرمایي هغه حکم د قميص او چپني هم دی، چي تر بجلکو کبنته کول يې گناه لري.

ابو داود، زواجر

حضرت عبدالله بن عمر (رضي الله عنهم) فرمایي: د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) خدمت ته حاضر سوم زما لونگ تر بجلکو کبنته زړیدی، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایي: دا څوک دی؟ ما وویل: عبدالله بن عمر رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ارشاد يې وکړ: که ته عبدالله يې نو لونگ تر بجلکو لوړ کړه، ما لونگ لوړ کړی تر دې چي د پنډی تر نیمایي پوري ورسیدی، بیا مي د تل لپاره دغه عمل خپل عادت وگرځوی. احمد بسند رواه ثقات

مسئله: کوم سړی چي په تکبر او فخر سره خپل لونگ، پرتوگ او داسي نور شيان چي تر بجلکو يې کبنته کوي، هغه په اتفاق د علماؤو د سختي کبیره گناه کوونکی دی، که يې په بي فکري سره دغه عادت گرځیدلی وي، د تکبر او فخر د کبله نه وي هم گناه لري.

فتاوی علمگیری اشباه وغیره

هو! که د چا جامي یو وخت پرته د اختیاره کبنته سي، هغه په دې حکم کي داخل نه دی، لکه حضرت ابو بکر صدیق (رضی الله عنه) ته ورپېښه سوه، او رسول الله (صلی الله علیه وسلم) ته يې د هغه بیان وکړی، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) دی معذور وگنی.

سید الاولین و الاخرین حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) خپل اُمت ته پر دې باندي کلک ټینگار کوي، مگر بي فکره او غافل اُمت دی چي خپلي بي گټي او فضول غوښتني د الله سبحانه و تعالی او رسول الله (صلی الله علیه وسلم) د رضا کولو لپاره نه پریردي او د داسي گناه په خپل سر د اخیستلو لپاره اماده دي، چي خاص د رحمت او بخښني په وختونو کي هم نه معافیري يعني نه بخښل کیري.

په ناوره القابو سره د یو چا یادونه کول

په قرآن کریم الله سبحانه وتعالی فرمایي: (وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِاللُّقَابِ ط). ژباړه: او

عیب مه لکوی پر یو بل باندي او مه بلی یو بل په لقبونو سره. (سورت الحجرات - آیت ۱۱)

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دي: د مؤمن حق پر مؤمن دا دی چې هغه په داسي نوم او لقب ذکر کړي، چې د هغه ډیر خوښ وي ددې کبله په عربو کې د کنیت رواج عام وو.

سنت طریقه دا ده: د خلکو یادونه باید په بنو القابو سره وسي، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) همدا خوښ کړي دي، خپله رسول (صلی الله علیه وسلم) حُینو خاصو خاصو اصحابانو ته څه القاب ورکړي دي، لکه: حضرت صدیق اکبر (رضی الله عنه) ته یې عتیق لقب ورکړی دی، حضرت عمر بن خطاب (رضی الله عنه) ته یې فاروق لقب ورکړی دی، حضرت حمزه (رضی الله عنه) ته یې اسدالله او خالد بن ولید (رضی الله عنه) ته یې سیف الله لقبونه ورکړي دي.

حضرت امام نووي (رحمة الله علیه) په کتاب الاذکار کې ویلي دي: د اُمت علماء کرام پر دې اتفاق دي چې یو څوک په داسي لقب سره یادول کوم چې هغه یې نه خوښوي حرام دی.

د حُینو القابو استثناء: د بعضي خلکو داسي نومونه مشهوره سوي وي کوم چې په خپل حُان کې بد دي، مگر هغوی پرته ددې الفاظو څخه نه پیژندل کيږي، نو هغوی په دغه نامه سره یادول د علماؤو په اتفاق سره جائز دي، په دې شرط چې د ذکر کونکي مقصد د هغه تحقیر او ذلیل کیدل نه وي، د بعضي محدیثینو سره اعرج یا احدب مشهوره دی.

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) خپله یو صحابي ته چې لاسونه یې تر نورو اوږده وه د «ذوالیدین» په نامه سره تعبیر کړی دی.

د حضرت عبدالله بن مبارک (رحمه الله علیه) څخه یو چا پوښتنه وکړه: د حدیث په اسانیدو کې د حُینو نومونو سره څه داسي القاب راغلي دي، مثلاً: حمید الطویل، سلیمان الاعمش، مروان الاصغر او داسي نور... نو آیا په دغو الفاظو سره ذکر کول جائز دي؟ ده وفرمایلي: کله چې ستاسي مطلب د هغه عیب بیانول نه وي، بلکې د هغه معرفت او پیژندل پوره کول وي نو جائز دي.

ناوره او ناخوښه القاب کوم چې په خلکو کې شهرت لري د هغه تشریح کول او یو څوک په هغه القابو سره بلل، یا یې تر شاه په ناوره القابو سره یادول کبیره گناه ده، لکه: کون، پک، روند او داسي نور... هو! که د یو چا لقب و دې درجې ته رسیدلی وي، چې د هغه څخه ماسیوا نه پیژندل کيږي، د ضرورت له کبله د هغه یادونه کول د اړتیا په وخت کې جائز دي، په عامو حالاتو کې چې اړتیا نه وي په هغه الفاظو سره بیان کول یا خطاب کول کبیره گناه ده.

د مسلمان عیب لټول یا یې رسوا کول

د قرآن کریم ارشاد دی: (وَلَا تَجَسَّسُوا). ژباړه: او جاسوسي مه کوی تاسي. (سورت الحجرات - آیت ۱۲)

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) پر منبر باندي په خطبه کي وفرمایل: کوم خلگ چي په ژبه مسلمانان سول، خو زړونو ته یې ایمان نه دی رسیدلی، هغه دي واورې چي مسلمانانو ته تکلیف مه رسوی د هغوی د پټو عیبونو پلټنه مه کوی پر تیرو سوو گناهونو باندي یې پیغور مه ورکوی ولي کوم څوک چي د یو مسلمان ورور عیبونه لټوي، الله سبحانه وتعالی د هغه د عیبونو پلټنه کوي او د کوم چا عیبونه چي الله سبحانه وتعالی وپلټي، ژر ده چي رسوا به یې کړي که څه هم په خپل بند کور کي پټ وي. ترمذي، د جمع الفوائد څخه

حضرت عبدالله بن عمر (رضي الله عنهم) یو ځل بیت الله ته وکتل او ویې ویل: ای بیټي! ستا شان څومره غټ دی، خو د مؤمن عزت او حرمت د الله (جل جلاله) په دربار کي تر تا ډیر لوی دی.

ترمذي، جمع الفوائد

د حدیث شریف ارشاد دی: مسلمان د مسلمان ورور دی، نه به ظلم پر کوي او نه به یې عیب بیانوي یا بنکاره کوي څوک چي د خپل ورور په کار کي بوخت سي، الله سبحانه وتعالی د هغه په کار کي بوخت کيزي او څوک چي یو مسلمان د یو غم او تکلیف څخه خلاص کړي، الله سبحانه وتعالی به د قیامت په ورځ به د هغه عیبونه پټ کړي. ترمذي

عام او خاص ټول په کښي اخته دي، د خلگو د پټو عیبونو پلټنه کوي او کومه خبره چي په لاس ورسې هغه خپروي او رسوا کوي یې دا د خلگو عادت گرځیدلی دی، هیڅ فکر نه کوي چي ده کومه گناه کړې ده، دا هم کبیره گناه ده، هیڅ دنیوي او آخروي گټه نه لري، مگر د بد اخلاقي له کبله خلگ خوند ځيني اخلي.

چغلي یا دوه مخي کول

د حدیث شریف ارشاد دی: چغلي کوونکی به جنت ته نه ځي يعني داخل به نه سي. بخاري، مسلم
د حدیث شریف مفهوم دی: درواغ ویل خوله توروې او چغلي کول د قبر عذاب دی.

طبراني في الكبير، بيهقي

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دی: زه یې تاسي ته دربنیم چي په تاسي کي ناوړه او بد انسان څوک دی، ویې فرمایل: هغه کسان چي چغلي وموندي، دلته او هلته ځغلي کوم چي په دوستانو کي فساد خپور کړي او کوم چي د بنو خلگو او بي قصورو انسانانو عیبونه لټوي.

احمد عن ابي مالک الاشعري، تخرج الاحياء

په احياء العلوم کي راغلي دي: کوم سړی چي د چغلی خبره درته ورسوي، نو پرتا لازمه ده چي دغه شپږ (۶) خبري په نظر کي ونيسي، ۱:- اول: د هغه تصدیق مه کوه، ځکه چي هغه چغل خور دی، د ده شاهدي نه قبليري، ۲:- دوهم: دغه کس د دغه کار څخه منع کړه، نصیحت ورته وکړه. ۳:- دریم: د ده دغه عمل ناوړه وگڼه. ۴:- څلورم: په خپل غائب ورور باندي بدگماني مه کوه. ۵:- پنځم: د هغه په ویلو سره پلټنه مه کوه، چي دغه پلټنه په خپله گناه ده. ۶:- شپږم: د چغل خور دغه خبره هیچا ته مه کوه، ځکه چي ته خپله په چغلي کولو کي بوخت سوي.

د یو چا عیب یا داسي خبره او کار چي هغه یې پټوي، نورو ته بنکاره کول چغلي یا دوه مخي ده، چغلي کول کبیره گناه ده، بیا که هغه عیب حقیقت او خبره صحت ولري، نو فقط د چغلي کولو گناه ده او که د حقیقت خلاف وي، یا د ځانه څخه په کښي کمي او زیاتوب وکړي دا بیا بهتان دی، کبیره گناه هم او د چا د طرفه چي چغلي سوي ده، که د هغه عیب بنکاره کول یې مطلب وي، نو غیبت هم دی چي دریمه کبیره گناه ده، په یوه خبره یې دري (۳) کبیره گناوي وکړي، زموږ د محفلونو مجلسونو مشغلتیا ټوله په چغلي، غیبت، عیب لټونه او بهتان باندي ده.

د نسب د امله یو چا ته پیغور ورکول

الله (جل جلاله) فرمایي: (وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَأَثْمًا مُّبِينًا). ژباړه: او هغه کسان چې ایذاء رسوي مؤمنانو سرپو ته او مؤمنانو بنحو ته، بغیر د هغه کار چې کړی یې وي دوی، پس په تحقیق باروي دوی پخپل ځان غټ درواغ او گناه بنکاره.

(سورت الحزاب - آیت ۵۸)

د پورتنی آیت تفسیر: او هغه کسان چې ایذاء رسوي مؤمنانو سرپو ته او مؤمنانو بنحو ته (اتهام) په غیر د هغه کار چې کړی یې وي دوی پس په تحقیق باروي دوی پخپل ځان غټ درواغ او گناه بنکاره (چې د عقوبت موجب دی).

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دي: دا نسبونه، خپلوی، قرابتونه کوم چې په دنیا کې مشهور دي د یو چا لپاره بنکنځل نه سي کیدلای، تاسي ټول د آدم (علیه السلام) اولاده او یو له بله سره نژدي یاست د یو چا پر بل چا کوم فضلیت نسته، هو! فضلیت د دین او صالحو اعمالو پر بنسټ باندي دی. رواه احمد والبيهقي

د حدیث شریف ارشاد دی: دوه (۲) شیان داسي دي چې اراده کول یې هم کفر ته نژدیوالی دی، یو د خلکو پر نسب نیوکه او پیغور ورکول، دوهم پر مړي په زوره ژړل. رواه مسلم عن ابوهريرة
څوک چې یو چاته فقط د نسب له کبله پیغور ورکړي، چې د فلاني قوم سړی دی، هغه په دغه سزا کې داخل دی. زواجر

عام خلگ په دې غفلت کې اخته دي ځیني خلگ ډیر قومونه، کسبونه او کارونه ذلیل او خوار گني، یا یې پیغوره وي یا په داسي الفاظو ورته خطاب کوي چې د هغه څخه د هغوی د نسب حقارت څرگند سي، لکه: یو چا ته قصاب، حجام او داسي نور څه ويل، مگر که د چا شهرت په یو کسب او کار سره دومره سوی وي، چې د هغه پرته نه پیژندل کيږي او د ویونکو مطلب هم د هغه توهین او سپکاوی نه وي، بیا نو پرواء نه لري. امداد الفتاوي

د خپل اصلي نسب څخه پرته د بل چا د نسب سره ځان تړل: رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: څوک چې د خپل پلار نسب پریردي، بل چا ته خپل نسبت وکړي جنت باندي حرام دی. بخاري

مثلاً: که یو څوک صدیقي نه وي د ځان سره صدیقي لیکي، یا سید نه وي دی سید ولیکي، یا انصاري نه وي مگر دی ځان ته انصاري وایي. دا هم کبیره گناه ده هیڅ گټه نه لري او همدارنگه د نسب بدلول د عزت ذریعه گڼل مطلق غلطي ده ددې څخه په دنیا کې هم عزت نه سي موندل کیدلای.

د قرآن کریم د آیت، حدیث او د الله (جل جلاله) د نامه بی ادبی کول

دا گناه داسې خپره سوې ده چې هیڅ کور، کوڅه، دفتر او هیڅ ځای نه دی ځینې خالی، په دې ذکر سوو ځایونو کې پاشلې او تر سترگو کېږي، ټوله د الله (جل جلاله) نومونه، د قرآن کریم آیتونه، احادیث یا فقهې مسئلې وي، هغه چې احترام یې واجب او بی ادبی یې گناه ده.

په ځانگړې توگه بیا قرآن کریم او د سپیارو زړې ورقي یې عموماً خلگ د مسجد په تاخچو کې ایزږدي او فکري کوي، چې ددې د حق څخه فارغه سوو، او یا یې په زیارتو کې ایزږدي چې هغه بیا د باد په ذریعه کوڅو ته رسېږي او د بی ادبی گناه یې پر ایښوونکي باندي ده.

قرآن مجید یا دیني کتابونه چې زاړه او څیري سوي وي، کار نه ځیني اخیستل کېږي، ددې لپاره داسې حکم دی: په یو توکر کې دي وپیچل سي او په یوه خوندي مخکه کې دي بنځ کرل سي.

همداسې اخبارونه، مجلې او رسالې چې د غالب گمان څخه معلومېږي، چې هغه په کچره یا امبارو کې اچول کېږي، په دغو شیانو کې قرآني آیتونه، حدیثونه او داسې نور... څه لیکل هم جائز نه دي.

که د اخبار یا مجلې بی ادبي وسوه، نو معلومه خبره ده چې گناه یې پر بی ادبي کوونکي ده همداسې ددې پر کاتب او چاپوونکي ده، بلکې په داسې اخبارونو کې چې کوم مضمون دغه ډول لیکل سوې وي، نو د اصلي عبارت پر ځای دي یې د ژباړې په لیکولو سره اکتفاء وکړي، که څه هم ژباړه یا ترجمه هم د احترام او آدب وړ ده.

د احسن الفتاوی مولف فقه العصر حضرت مولانا مفتي رشید احمد لدهیانوي (رحمة الله علیه) فرمایي: په اخبارنو او اشتهاراتو کې د قرآن کریم آیتونه لیکل جائز نه دي، په مکاتبو، مدارسو او دفترونو کې جائز دي، مگر گناه یې پر بی حرمتي کوونکي باندي ده.

ځینې مهمې مسئلې

اوله مسئله: پر کوم کاغذ چې د قرآن کریم آیت، حدیث یا شرعي مسئله لیکل سوې وي، په هغه کې کوم شی پیچل یا اچول هم نارواه عمل دی. درمختار

دوهمه مسئله: داسې کاغذونو ته چې د قرآن کریم آیت، حدیث یا شرعي مسئله پر لیکل سوې وي، پینې غځول هم گناه ده. علمگیری

دریمه مسئله: ساده کاغذ هم د آدب وړ دی په استنجاء کې یې استعمالول، څرنګه چې یې غیري مسلمانان یعنی کفار د دغه کار لپاره استعمالوي، دا هم جائز نه دي.

بي ضرورته ستر لوڅول

د حديث شريف ارشاد دی: د نامه څخه نيولي بيا تر زنگونو پوري د نارينه ستر دی. حاکم

د يو بل حديث شريف ارشاد دی: حضرت محمد (صلی الله عليه وسلم) فرمايي: خپل ستر پټ کړی، خو د خپلي مينځي يا بنځي په وړاندي کوم باک نه لري، اصحابانو پوښتنه وکړه: که يو څوک په خالي مکان يعني ځای کي وي؟ رسول الله (صلی الله عليه وسلم) وفرمايل: الله سبحانه وتعالی ددي ډير مستحق دی چي حياء او پرده ځيني وکړل سي. ابو داود، ترمذي، ابن ماجه، نسائي، احمد، حاکم، بيهقي علماء کرامو فرمايلي دي: تر ټولو لومړی فرض چي پر مسلمان باندي دی، هغه د ستر پټول دي، يوازي په لمانځه کي نه بلکي په عامو حالاتو کي هم تر دي حده پوري چي په خلوت او تنهائي کي هم فرض دی، خو د ضرورت ځايونه مستثنی دي.

په اوسني عصر کي فقط نارينه نه بلکي بنځي هم د فيشن په خاطر ځانونه تر ډيره لوڅوي نارينه د کفري لباسونو په اغوستلو سره فخر کوي، ورنونه يي لڅ وي، د عامو خلکو او بنځو په وړاندي گرځي، هيڅ پرواء يي هم نه کوي، چي په دي عمل سره الله سبحانه وتعالی هم نارضه کيږي او کبیره گناه هم ده.

بنځو بيا داسي لباسونه غوره کړي دي، چي اول خو يي ډير اعضاوي لکه: ستر، غاړه، بازوگان تر سيني پوري لڅ وي او کوم اعضاوي چي يي پټ وي، پر هغو باندي يي بيا داسي چسپي جامي اغوستي وي، چي اعضاوي معلوميري دا هم د لڅ په حکم کي راځي، بعضي خلگ په غربي فيشن کي غرق دي، دغه فرض تر پښو لاندي کوي، په ځينو هيوادونو کي د کارگرانو طبقه ده هغوی لنگ غوره کړی دی په هغه کي ستر نه پټيږي.

پر ناظر او منظور اليه دي لعنت وي: د بيهقي روايت دي: پر کتونکي او هغه څوک چي ځان يي د بل وکتلو ته چمتو کړی وي، د الله سبحانه وتعالی لعنت دي پرې وي.

ډير خلگ د استنجاء پر مهال پر ځان پټو نه اچوي، او استنجاء ته د کښيناستلو په وخت کي يي ستر ټوله معلوميري لمن يي کوچنی وي، د ناستي په حالت يي د شاه د خوا ټوله ستر معلوميري ښه کار نه دی، ځان هم گناه کاره کوي، نورو مسلمانانو ته هم تکليف رسوي او که څوک قصداً ورته وگوري، هغه هم گناه کاره دی.

ددي حديث يو مصداق هغه خلگ هم دي، چي د استنجاء يا لمبيدلو پر مهال ستر نه پټوي، همداسي په ځينو لوبه ځايونو کي لوبغاړو نيکران اغوستي وي، چي زنگونونه او ورنونه يي لڅ وي، دي ډول لوبو ته کتل او کښينستل د احاديثو په رڼا کي ناروا او حرام دي، مسلمان ته په کار ده چي ځان ځيني وساتي.

د نجومیانو څخه د غیبو خبرې پوښتل

کوم څوک چې د راتلونکي زمانې په اړه د غیب د خبرو وښوونکي ته ورغلی او د هغه څخه یې د غیب خبرې وپوښتلې، ددې سړي څلویښت (۴۰) لمونځونه نه قبلیري. جامع صغیر برمز احمد و مسلم د حدیث شریف ارشاد دی: کوم سړی چې د غیب د خبرو وښوونکي یعنی کاهن یا نجومی ته ورغلی او د هغه پر خبره یې یقین وکړ، هغه د هغې وحی او الهي کلام څخه انکار او کفر وکړ، کوم چې پر حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) نازل سوی دی. الجامع الصغیر برمزاحمد والحاکم

ډیر مسلمانان په دې کبیر گناه اخته دي او هیڅ فکر هم نه کوي چې دا گناه څنگه گناه ده او ددې عواقب به څه شي وي، یعنی ددې سزا به څونده وي او هر هغه کس چې کاهن ته ورځي او د یو څه لپاره معلومات ځیني غواړي، اول خو د هغو خلکو ټولې خبرې تخمیني، ظني او د گومان څخه دي، چې پر هغه باندي هیڅ اعتبار نسته، بس خلک د بي عقلي او ناپوهي له کبله رجوع ورته کوي، الله (جل جلاله) دي ټول امت مسلمه ځیني وساتي. آمین

د خلکو لاره تنگول او په لاره کې یې مرداري اچول

څوک چې یو ځای تنگ کړي، یا لاره بنده کړي یا یو مسلمان ته تکلیف ورسوي، یعنی داسې واوسي چې ولاړویانو ته تنگي جوړه سي د هغه جهاد قبول نه دی. مسند احمد، ابو داود، الجامع الصغیر په حدیث کې د جهاد ذکر د خصوصیت لپاره نه دی، بلکې ددې لپاره دي چې دغه شان په جهاد، حج او داسې نورو سفرونو کې پښیري، د حدیث مطلب ښکاره دی کومې لارې چې د عامه خلکو د تگ راتگ لپاره دي، هلته کښیناستل یا دریدل د تلونکو خلکو لپاره د تنگي سبب جوړیدل گناه ده.

څوک چې د مسلمانانو د لارې په اړه کوم تکلیف ورسوي، هغه که د ځای په تنگولو وي، یا د تکلیف ناکه شي په اچولو سره وي، پر هغه د مسلمانانو لعنت ثابت سو. الجامع الصغیر، الطبراني دا چې د لږ وخت لپاره عامه لاره بندول گناه ده، نو خلک چې په خپلو کورونو کې د لارې یوه برخه شامله کړي او ددې څخه د همیش لپاره لاره بنده سي، تاسې فکر وکړی چې ددې به څومره سخته گناه یې افسوس چې خلک دا هیڅ گناه نه گڼي.

سود خوړل یا یې کاروبار کول

د سود خوړل یا د سود کار کول دواړه په کبیره گناه کې شامل دي، په قرآن کریم او احادیثو کې په ډیر سختې سره یې بیان سوی دی او هیڅ مسلمان ځیني ناخبره نه دی، په حدیث شریف کې یې د سود خوړل د مور سره تر زنا کولو هم سخته گناه گڼلې ده. قرآن کریم سود د الله سبحانه و تعالی او د هغه رسول الله (صلی الله علیه وسلم) سره د جنگ اعلان گڼلی دی.

د الله سبحانه و تعالیٰ څخه ماسیوا په بل څه سره قسم اخیستل

د الله سبحانه و تعالیٰ څخه ماسیوا لکه: پلار، نیکه، مدینه، کعبه او پیغمبرانو (علیهم السلام) سره قسم اخیستل د شریعت له نظره ناروا او حرام کار دی، بعضي خلگ په خرکه مطهره سر کوم چي د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) چینه ده باندي قسم اخلي، ځيني بیا په یو زیارت او ولي سره قسم اخلي، دا ټول په غیر الله کي داخل دي او قسم په اخیستل حرام دي.

د الله (جل جلاله) د نامه څخه ماسیوا نذر کول حرام دی

نذر کول عبادت دی او د عبادت لایق فقط الله (جل جلاله) دی، د الله (جل جلاله) څخه ماسیوا هر مخلوق چي وي د هغه لپاره نذر کول یا د هغه په نامه نومول ناروا او حرام دی. ایصال ثواب د بزرگانو او اولیاء کرامو و ارواحو ته ثابت او باعث د اجر او ثواب دی، په دې کي څه خبره نه سته، خو ددې سره یو ډول قید او تخصیص لگول احداث فی الدین او بدعت دی.

د اولیاء کرامو په نامه څاروي ټاکل او بیا یې مزار ته وړل، په (ما اهل لغير الله) کي د داخلیدو د کبله شرک دی، ددې خوړل هم حرام دي، که څه هم زر واره بسم الله او الله اکبر پر وویل سي. امام رازي (رحمه الله علیه) په خپل تفسیر کي ددې په حرمت کي بیان کړی دی او ټولو فقهاء عظام ددې په حرمت متفق دي. احسن الفتاوی

که نذر د الله سبحانه و تعالیٰ لپاره وي او ثواب یې و بزرگانو ته وي دا جائز دی. احسن الفتاوی

د فلاني په حق سره دعا کول

حکیم الأمت حضرت مولانا اشرف علي تهانوي (رحمه الله علیه) فرمایي: بحق فلان په اعتبار د معنا یې حقیقي ناجائز دی، او په اعتبار د معنا مجازي یعنی توسل جائز دی، نو په دلالتو کي تعارض نه سو پاته.

اصلاً ددې قول دوه (۲) مطلبه کیدلای سي: یو دا چي د فلاني حق پر الله سبحانه و تعالیٰ باندي واجب دی، نو الله سبحانه و تعالیٰ به دا کار کوي، ددې حق د امله دا قول باطل دی او گمراهي ده، بل دا چي الله سبحانه و تعالیٰ په خپل فضل او کرم سره د صالحو اعمالو په اجر ورکولو کي بنده ته دغه حق ثابت کړی دی.

نو اوس که یو څوک ددې صحیح مطلب په پام کي لرلو سره دا دعاء کوي، چي ای پروردگاره! زما دغه کار د فلاني په حق یا مرتبې سره راوه کړه. نو دا صحیح ده ځکه چي ددې مطلب دا سو چي د فلاني په توسل او وسيلي سره دغه کار راوه کړه او وسیله په دغه ډول مفهوم سره جائز ده.

د درواغو شاهدي ورکول

د حديث شريف ارشاد دی: د اسلام لومړی خليفه حضرت ابو بکر صدیق (رضی الله عنه) فرمایي: مور یو ورغ د حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) په حضور کي ناست وو، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایي: زه تاسي ته دري (۳) اکبر الکبائر يعني د کبیره گناهونو څخه هم غټي گناوي دربنيم. ۱: د الله (جل جلاله) سره یو څوک شریک نیول. ۲: د مور او پلار نافرمانی کول. ددي ارشاد پر مهال ده مبارک تکیه لگولي وه دې جملي ته چي ورسیدی، نو دی مبارک کبيناستی او وپي فرمایي: ۳: گناه درواغ خبره او د درواغو شاهدي ده، بیا دغه جمله په وار وار وویل تر دې چي مور په زړه کي ویل چي کاشکي نور پټه خوله سي. بخاري، مسلم

رسول الله (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: د درواغو شاهدي دري (۳) ځله د شرک براره ده. ابو داود، ترمذي د حديث شريف ارشاد دی: کوم سړی چي پر یو مسلمان داسي شاهدي ورکړي، چي هغه ددي اهل نه وي، هغه ته په کار ده چي خپل مقام په دورخ کي وگني. مسند احمد، بسند رواه ثقات په اوسني عصر کي عام خلگ په دې کبیره گناه اخته دي، درواغ او د درواغو شاهدي ورکول بيخي هيڅ گناه نه بولي، په اوس وخت کي خو ډیر کارو بارونه داسي دي، چي بنسټ يي په درواغو او د درواغو په شاهدي سره ايښوول سوی وي.

ډیر داسي کارونه دي، چي عموماً خلگ يي شهادت او شاهدي نه بولي، ډیر خلگ بیا داسي د درواغو شاهدي خپل مجبوري گني او هيڅ فکر نه کوي، چي دا هم کبیره گناه ده د غفلت او بي پرواهي د امله په کبني اخته يي الله (جل جلاله) دي ټول امت مسلمه ځيني وساتي، او الله (جل جلاله) دي هدايت ورته وکړي.

د بسم الله الرحمن الرحيم ليکل په اعدادو سره

دا د بسم الله الرحمن الرحيم د ليکلو بي عزتي يا بي آدبي ده، ځيني اشخاص بسم الله الرحمن الرحيم په داسي ډول سره ليکي (۷۸۶) د بسم الله الرحمن الرحيم داسي ليکل بلکل غلط دي.

د بسم الله الرحمن الرحيم د ليکلو صحيح طريقه: د بسم الله الرحمن الرحيم پر ځای نوري کليمي يا (۷۸۶) ليکل د قرآن کریم، د رسول الله (صلی الله علیه وسلم) او د امت د متوارث عمل خلاف دي.

د حدیبه په صلح کي حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) د بسم الله الرحمن الرحيم ليکلو حکم وکړ، مشرکينو اعتراض وکړ او وپي ويل: (اكتب تكتب باسمک اللهم). ددي څخه معلومه سوه چي

اسلام د بسم الله الرحمن الرحيم د ليکلو خاص طريقه متعینه کړې ده، ددي پر ځای د نورو کلماتو سره د بسم الله الرحمن الرحيم ثواب نه ورکول کيږي او سنت هم نه ادا کيږي. والله سبحانه وتعالى اعلم

د رشوت ورکولو جائز او ناجائز صورتونه

په اوسني عصر کي هري خواته د رشوت بازار ډير گرم دی، داسي وختونه هم پېښيري چي ډير شريف سړی به وي، مگر بيا به هم په رشوت ورکولو مجبوره کيري چي رشوت ورکړي، ددې کبله ضروري ده چي د رشوت جائز او ناجائز صورتونه معلوم سي او بيا د هغه سره سم عمل وسي.

د احسن الفتاوى مؤلف (رحمة الله عليه) فرمايي: د رشوت اخيستلو او ورکولو بيلا بيل صورتونه دي، د هر يوه حکم ليکل کيري: ۱- د حکومت څخه قضاء يا داسي يو بل منصب يعني د وظيفي د لاسته راوړلو لپاره. ۲- په حاکم باندي د فصلي کولو لپاره. ۳- د اعانت على الظلم لپاره.

په دې درو (۳) حالاتو کي رشوت اخيستل او ورکول يې هم حرام دي، که د حاکم څخه د خپل حق د منع کولو خطر وي، نو هغه ته د ظلم د ختمولو په اړه رشوت ورکول هم جائز نه دي، ځکه چي ددې څخه د حاکم عادت خرابيږي، ځکه چي بيا پر ټولو عوامو باندي د ظلم باعث يعني سبب گرځي.

۴- د کوم چا څخه چي د تکليف اندېښنه وي، هغه ته د رشوت ورکول جائز دي، مگر د هغه لپاره يې اخيستل حرام دي.

۵- د يو تکليف د ختمولو يا د يوې گټې د لاسته راوړلو لپاره په مينځ کي د واسطې جوړيدونکي يعني فقط سفارش کوونکي ته رشوت ورکول جائز دي، مگر د هغه لپاره يې اخيستل جائز نه دي.

هو! که د واسطې په ذمه کار وي، نو د هغه لپاره ددې کار اُجره اخيستل جائز دي، په دې شرط چي هغه په دې کار کولو باندي خپله قدرت ولري، ماسيوا د قدرته اعتبار نسته.

د کمیشن يا د دلالي اُجرت اخيستل

په دې موضوع کي د حنفي فقهي عبارتونه مختلف دي، مگر د عامو خلگو د ضرورت د امله د جواز قول يې مختار او مفتي به دی، هو! په دې کي د اُجرت معلومول ضروري دی.

د مثال په ډول: په لسو (۱۰) افغانو کي يوه افغاني هم د تعين صورت دی، يا فيصدي معلومه کړي او که د اُجرت تعين ونه سي، نو په دې صورت کي ناروا دی.

مگر په دم يا تعويذ باندي اُجرت اخيستل چي په اصطلاح کي شکرانه ورته ويل کيري جائز ده، ځکه چي دا علاج او تداوي ده. کما صرح به العلامة ابن عابدين (رحمة الله عليه) في رد المختار

همداسي د هداية مصنف (عليه الرحمة) هم د جواز فتواى ورکړي ده. هدايه

په خیرات ورکولو سره احسان اچول

الله (جل جلاله) فرمایي: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ لَا). ژباړه: ای هغه کسانو! چې ایمان ئې راوړی دی مه باطلوئ تاسي خیراتونه خپل په احسان بارولو او ایذا (ضرر رسولو) سره. (سورت البقره - آیت ۲۶۴)

بل حای الله (جل جلاله) فرمایي: (الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذَىٰ لَا). ژباړه: هغه کسان چې خرڅوي مالونه خپل په لاره کښي د الله بیا نه ورپسي کوي (دوی) په هغه شي پسي چې خیرات کړي ئې وي احسان او نه ضرر. (سورت البقره - آیت ۲۶۲)

د دوهم آیت مبارک څخه داسي معلومیږي، چې د احسان اچولو ممانعت فقط په صدقاتو پوري خاص نه دی، بلکي هر څه چې د عبادت، طاعت او نیکی په لاره کي مصرف سي، هغه که په پر خپل ځان یا پر خپل اولاد او بنځي باندي وي، یا پر خپلو دوستانو قریبانو باندي وي، د ټولو دغه حکم دی چې په احسان اچولو سره د خیراتولو ثواب ختمیږي، د یو داسي شخص په وړاندي خپل د احسان یا صدقي ذکر کول، چې د هغه په وړاندي د بیان کولو څخه هغه خوښي نه څرگندوي، پر کوم چا چې احسان سوی وي دا هم په (مَنًّا وَلَا أَذَىٰ) کي داخل دی.

ددې امله علماء کرام فرمایي: په سوغات یا صدقه ورکولو سره د دعا غوښتنه کول، یا د دعا امید کول هم مناسب نه دی، ځکه چې د ثواب د باطلیدلو خطر ځيني سته.

د الله (جل جلاله) د نامه څخه ماسیوا څاروی ذبح کول

د قرآن کریم ارشاد دی: (وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ ط). ژباړه: مه خورئ تاسي له هغي چې نه وي یاد کړی سوی نوم د الله پر هغي باندي او بیشکه! چې دا خوراک خامخا گناه ده. (سورت الانعام - آیت ۱۲۱)

د حدیث شریف ارشاد دی: څوک چې د یو چا په نوم باندي څاروي یعنی: پسه، بزه، چرگ او داسي نور... پریردي یعنی ونوموي هغه زموږ څخه نه دی. بي خوند گناهونه

عموماً عام مسلمان په دې گناه ډیر اخته دي ځيني خلک د بزرگانو او پیرانو په نامه څاروي نوموي یا یې د هغوی په نامه نذر کړي او ذبح یې کړي، مگر ددې څخه څه خورل حرام دي او دا کار گناه یې کبیره او د شرک سره مشابهت پیدا کوي.

بنځه د خاوند او مزدور یا غلام د بادار په خلاف پارول

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایي: څوک چې بنځه د خاوند او مزدور د بادار په خلاف وپاروي، یعنی د بنځي یا غلام او مزدور په زړه کې مخالفت او دښمني پیدا کړي، یا د دوی تر منځ و اختلاف ته نوره تقویه ورکړي، نو هغه زموږ څخه نه دی. رواه احمد بسند صحیح

همداسې یو سړی د خپلي بنځي څخه خواږدی کول او د هغه په زړه کې نفرت پیدا کول هم په دغه حکم کې داخل دی. زواج

علماء کرام دا هم په کبیره گناه کې داخل گڼي او په حدیث کې یې دغه ناوړه عمل د شیطان تر ټولو ستره کارنامه گڼلې ده. مسلم

په اوسني عصر کې دغه عمل د عامو خلکو عادت گرځیدلی دی، که د یو بنځي د خپل خاوند یا مزدور د خپل بادار څخه په شکایت وو، نو اوریدونکی ددې پر ځای چې مشکل یې وړ حل کړي، نور یې هم د هغه په خلاف پاروي د هغو تر منځ نفرت، کرکه او کینه ډیره وي او دا د بنځي یا مزدور سره همدردی یا دوستي گڼي.

هو! همدردی او دوستي په دې کې ده چې هغوی په دې پوه کړي چې د هغه به یو عذر وو، یا یوه مجبوري به یې وه، او گوره که تا ته د هغه څخه یو تکلیف رسیدلی یې، نو د هغه په زرگونو راحتونه چې تا ته یې درکړي دي، پر هغه سترگي مه پټوه او درپیدای یې کړه، خلاصه دا چې د بنځي او خاوند یا مزدور او بادار تر منځ باید روغه جوړه وسي او دوی ټولو ته باید ښه او مناسب نصیحت وسي چې تر منځ یې مشکل حل او ژوند یې د پخوا په ډول عادي سي.

په یو وخت کې تر یوه ډیر طلاقونه ورکول

که د یو شرعي یا طبعي مجبوري د امله بنځي ته طلاق ورکول ضروري وي، نو شرعاً رواه دی، مگر سنت طریقه یې دا ده چې داسې وخت طلاق ورکړل سي، چې بنځه د میاشتنی مریضي څخه فارغه وي، فقط یو طلاق ورکول مناسب دی، په یو وخت کې درې (۳) طلاقه ورکول چې عموماً په جاهلانو کې رواج لري گناه ده.

که طلاق هم واقع کیري عام او ناخبره خلک ډیر په دې کې مشغول دي، کله چې طلاق ورکړي نو تر درو (۳) څخه کم باندي ساه نه ايله کوي، که د یو سبب له کبله دا فکر کې وي، چې بیا د رجوع حق پاته نه سي، نو یو طلاق هم بانن کیدلای سي، تر درو (۳) پوري رسولو ته هیڅ حالت کې اړتیا نسته. الدرالمختار، بحر، وغیره

د اجازې پرته د یو چا کور ته ورننوتل یا کتل

حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دي: کوم سړی چې پرته د اجازې د یو چا کور ته گوري، نو د کور خاوند ته جائزه ده چې سترگي يې راوباسي. بخاري، مسلم

د حدیث شریف ارشاد دی: کوم چا که د اجازې څخه پرته د یو چا د مکان پرده پورته کړه او دننه کورته يې وکتل، نو ده یو داسې عمل وکړ چې ورته جائز نه وو. ترمذي

عام خلک دا حکم د بنځینه په هستوگنځي پور خاص گڼي، د نارینه هستوگنځي ته کتل یا ننوتل په دې کي داخل نه گڼي بيله دلیله په دې کبیره گناه اخته دی.

د روح لرونکي شي په اور کي سوځل

حضرت عبدالله بن مسعود (رضی الله عنهم) فرمایي: حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) د میړیانو یو غار ولیدی چې مور او ور اچولی وو، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: دا اور چا لگولی دی؟ مور ورته وویل: یا رسول الله (صلی الله علیه وسلم) مور لگولی دی، رسول الله (صلی الله علیه وسلم) وفرمایل: په اور سره عذاب ورکول، د اور د خالق الله (جل جلاله) حق دی، وبل چا ته ددې حق نسته چې دې روح په اور کي وسوځي. زواجر

د بیان سوو احادیثو څخه داسې معلومیري چې روح لرونکي شي هغه که انسان وي که څاروي که حلال وي، لکه: زیاتره الوتونکي یا څاروي او داسې نور... حرام لکه: مورک، پشي، سپی، مار، لړم، غالبوزي او داسې نور... علماء کرامو ساه لرونکي شیان په اور کي سوځل په کبیره گناهونو کي داخل گڼلي دي. کذافي الزواجر

هو! که د یو ضرري حیوان لکه: مار، لړم او غالبوزي د ضرر څخه د حفاظت بله لار نه وي، نو د مجبوری د امله يې د سوځولو اجازه سته. کذا قال الزرکشي وغيره من الزواجر

په اولادونو کي برابري نه کول

که د یو کس څو بنځي وي، په هغو ټولو کي عدل او برابري کول واجب او ضروري دي، د دوی په مینځ کي خلاف عمل کول یعنی د دوی تر مینځ عدل نه کول کبیره گناه ده، همداسې په انعام، بخشش او په هر شي ورکولو کي هم برابري کول ضروري دي، په دې کي د هلک، انجلی، نارینه او بنځي لپاره برابره برخه ورکول په کار ده. د بنځي نیمه برخه د میراث قانون دی، په ژوند کي که مور او پلار څه شی اولادونو ته ورکوي، په هغه کي به د بنځي او نارینه برخي برابروي، ددې خلاف عمل کول گناه کبیره ده، هو! که هلک یا انجلی په علم یا عمل کي د مور او پلار په اطاعت او خدمت کي تر نورو بالا وي، نو هغه ته ډیر شی ورکول یا ډیر محبت ورسره کول او ناز تر نورو ډیر ورکول جائز دي.

د بولو د څاڅکو څخه ځان نه ساتل

د قبر ډیر عذاب د بولو د څاڅکو څخه د ځان نه ساتلو له کبله ورکول کیږي، ددې کبله د بولو د څاڅکو څخه ډیر احتیاط وکړی.

په شریعت کې ددې وجهې د قضاء حاجت وروسته لومړی په لوټه سره استنجاء سنت گڼل سوی ده، بیا یې په اوبو سره مینځل مقرر کړي دي، ددې لپاره چې وروسته د بولو څاڅکي عموماً راځي، چې د هغه د ختمیدلو اطمینان وسي، او د بولو پاته اجزاءوي په مکمل ډول صفا سي. ددې څخه د ځان ساتلو لپاره لاندې عملونه سنت گڼل سوي دي: ۱: د بولو کولو لپاره دي لوړ ځای کښيني. ۲: پر داسې محکه دي قضاء حاجت وسي د کوم ځای څخه چې د بولو څاڅکي پر بدن او کالو باندي ونه لگيږي. ۳: د کوم طرف څخه چې باد وي د بولو کولو په وخت کې دي هغه طرفته مخ نه گرځوي، ځکه چې باد د بولو څاڅکي د ده وخوا ته راگرځوي.

د خلکو په لاره کې مرداري اچول

د حدیث شریف ارشاد دی: - حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) فرمایلي دي: کوم چا چې مسلمانانو ته د هغوی په لاره کې تاوان ورسوي، پر هغه دي د مسلمانانو لعنت وي. الطراني بسند حسن

د حدیث شریف ارشاد دی: - د لعنت د درو (۳) شیانو څخه ځانونه وساتي، اصحابانو پوښتنه وکړه: هغه درې (۳) د لعنت اسباب څه شي دي؟ ده (صلی الله علیه وسلم) وفرمایلي: د اوبو په گودر، لاره یا د سیوري په ځای کې يعني په کوم ځای کې چې خلگ کښيني قضاء حاجت کول. مسند احمد

د دوهم حدیث څخه دا معلوم سوه چې دغه گناه یوازي په بولو او گندگیو پوري خاص نه ده، بلکې هر هغه شی چې خلگو ته تکلیف ورسوي، په دې کې داخل دي نارې توکل، د نفرت او خوا گرځیدو شیان، د کیلي پوستکي او هر ضرر لرونکي شي غورځول گناه ده.

پرته د ضرورته سپی ساتل

کوم سړی چې د څارویو د رمې یا د کښت د ساتني یا د بنکار د ضرورت څخه پرته د شوق لپاره سپی وساتي، د هغه د ثواب څخه هره ورځ د یوه قیراط په اندازه کميږي. بخاري، مسلم

د بخاري په یو بل روایت کې دوه (۲) قیراطه ذکر سوي دي. قیراط د وزن یو خاص مقدار دی، چې د اتو (۸) دانو وریجو و مقدار ته نژدې دی، مگر دا چې د آخرت قیراط څونده وزن یې دی او دلته ددې څونده اندازه مراد ده، دا الله سبحانه و تعالی ته معلومه ده. د حدیث شریف مطلب ظاهراً دا دی، چې د صالحو اعمالو د مجموعي ثواب څخه هره ورځ دومره اندازه کميږي، دا احتمال هم سته چې د هر صالح عمل د ثواب څخه د یوه یا دوو (۲) قیراطو په اندازه کم سي.

پای

د الله (جل جلاله) د فضل او کرم څخه امید وار یم چي په خپل دربار کي دا کتاب را څخه قبول کړي، او الله (جل جلاله) دي يي د ټولو مسلمانانو لپاره گټور او نافع وگرځوي، ځيني ضروري نکات چي بايد په نظر کي ونيول سي.

په اول قدم کي بايد ددي يادونه وکړم: که چيري ددي کتاب په کوم ځای کي مثلاً: په آيت، حديث، ترجمه او يا هم په املاء او انشاء کي يي کومه غلطي وي، نو تاسي کولای سي هغه ما ته را په گوته کړی او زه يي په راتلونکي کي اصلاح کړم، کتاب د غلطي څخه پاک او تکميل کړم، ځکه چي انسان عاجزه دی، هيڅ وخت د خطاء او غلطي څخه خلاص نه وي.

په دوهم قدم کي ددي يادونه کوم: که يو مسلمان د دغه ذکر سوو کبیره او صغیره گناهونو څخه ځان ونه ساتي، نو لږ تر لږه خو به په دې پوه سي، چي څه کول گناه ده او څه کول گناه نه ده کومه کبیره گناه ده او کومه صغیره گناه ده او يو وخت به دا فکر ورسره پيدا سي، چي دا گناهونو سخت عذاب لري پښیمانه به سي او پښیماني په دې باب کي د کاميابی کيلي ده.

په دريم قدم کي دا يادونه کوم: که څوک غواړي چي د کبیره او صغیره گناهونو په هکله نور هم ځان پوهه او په خبر کړي، نو دغه مشهور کتاب (الزواجر عن اقتراف الكبائر) په نامه چي د علامه امام ابن حجر هيتمي مکي (رحمة الله عليه) تصنيف دی، چي په (۴۵۰) څلورنيم سوه مخونو او دوه (۲) ټوکه کي دی، چي په کبني د (۴۶۰) څلور سوه شپيته گناهونو مفصل بيان سره د قرآن کریم او حديث د سزاو ذکر سوي دي کتلاي سي.

ماخذونه

- ١: تفسير ديوبندي، مرتب الحاج مولوي عبدالحنان صاحب.
- ٢: كتاب زواجر عن اقتراف الكبائر، مرتب علامه امام ابن حجر هيثمى مكي (رحمة الله عليه).
- ٣: الشباه والنظائر، مرتب علامه ابن نجيم (رحمة الله عليه).
- ٤: بي خونده گناهونه، مرتب مفتي اعظم حضرت مولانا محمد شفيع صاحب.
- ٥: كتاب الاذكار، مرتب حضرت امام نووي (رحمة الله عليه).
- ٦: اشباه وغيره، مرتب فتاواى علمگيري.
- ٧: احسن الفتاواى، مرتب علامه مفتي رشيد احمد الدهيانوي (رحمة الله عليه).
- ٨: احياء العلوم.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**